

KULTURRÅDETS SKRIFTSERIE

2007:8

KULTURLIV
OCH SKOLA

HINDER OCH
FRAMGÅNGSFAKTORER
FÖR SAMVERKAN

Statens kulturråd, Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1–5
Tel: 08 519 264 00 Fax: 08 519 264 99
Webbplats: www.kulturradet.se

Tryck: Elanders, Malmö 2007
Foto omslag: Kamuyot – Batsheva Dance Company, fotograf: Gadi Dagon.
© Statens kulturråd 2007
ISSN 1654-210x
ISBN 978-91-85259-43-4

INNEHÅLL

Förord *sid 5*

1. Sammanfattning *sid 6*

2. Uppdraget enligt regleringsbrevet *sid 7*

3. Inledning *sid 8*

4. Kulturrådets mål, insatser och statistik *sid 9*

5. Kulturfrågor i mål- och styrdokument – andra myndigheter *sid 15*

6. Mål – nationella styrdokument *sid 17*

7. Hinder och framgångsfaktorer för skola och kulturliv att samverka
– kartläggning av befintligt material *sid 19*

8. Intervjuer och enkäter *sid 25*

9. Barns och ungas tillgång till kultur i Danmark, Norge och Finland *sid 30*

10. Kulturrådets erfarenheter av att driva kultur i skola-projekt *sid 32*

11. Rapportens slutsatser *sid 34*

Bilagor *sid 35*

FÖRORD

Samhället satsar varje år stora resurser på att tillgodose barns rätt till kultur. Kulturrådet kan konstatera att det produceras en stor mängd kultur av hög kvalitet för barn och ungdom i Sverige idag. Barn och ungdomar ges även möjlighet att via skolan, musik- och kulturskolor och studieförbund utöva eget skapande. Samtidigt visade Aktionsgruppen för barnkulturs kartläggning *Det ser lite olika ut...* (SOU 2006:45) att resurserna är ojämnt fördelade.

I FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 31, hävdas barnets rätt att fritt och till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet. Vi vet genom Barnombudsmannens rapport (2006:03) att det är betydligt fler barn och unga som vill ta del av kultur än vad som nu sker. Vuxenvärlden har en viktig funktion som kulturförmedlare och skolan är den i särklass mest lämpade plattformen för att kunna svara mot barns rätt till kultur. För att barn fritt och till fullo ska kunna delta i kulturlivet krävs att skolan öppnar sig för mötet med konsten och de professionella aktörerna.

Skolan kan erbjuda varje elev möjlighet att möta konstens värld. I läroplanen (Lpo 94) står att de sinnliga och estetiska aspekterna ska uppmärksammas i skolarbetet. Det kan handla om att eleverna själva får uttrycka sig genom drama, rytmik, dans, musik, bild, text och form – eller uppleva professionell konst i alla dess former, genrer och uttryck. Impulser från den professionella konsten

kan inspirera elevernas egen kreativitet och utforskande av estetiska uttryck. I läroplanen uttrycks också målet att eleven ska få ett ökat intresse för att ta del av samhällets kulturutbud. Styrdokument som läroplaner och kursplaner ger utrymme för att man i skolan ska kunna verka för barnens rätt att fritt och till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Det är viktigt att skolan tar ansvar för att varje barn får den demokratiska rätten att möta den professionella konsten, inte en gång utan många gånger. Kultur ska inte bara vara enstaka nedslag utan en självklar del i skolans värld. Kulturmöten och konstupplevelser är fundamentala för unga människors utveckling – och det är skolan som måste erbjuda möjligheterna.

Regeringen presenterade i budgetpropositionen för 2008 en strategi för att långsiktigt stärka barn- och ungdomskulturen. Satsningen, kallad Skapande skola, syftar till att barn och ungdomar ska få ökad möjlighet till kulturell delaktighet och eget skapande vilket också bidrar till att nå kunskapsmålen i skolan. Det är Kulturrådets förhoppning att denna rapport ska fungera som ett stöd i arbetet med Skapande skola och därmed vara ett stöd i arbetet med att långsiktigt stärka barns och ungas tillgång till kultur.

Kristina Rennerstedt
Generaldirektör

1. SAMMANFATTNING

I föreliggande rapport har Kulturrådet undersökt vilka de viktigaste hindren och framgångsfaktorerna är för att en långsiktig samverkan mellan kulturliv och skola ska uppstå. Rådet har gjort det utifrån Kulturrådets eget perspektiv, men också utifrån Skolverkets och Myndigheten för skolutvecklings. Rådet har även gått igenom de nationella styrdokumenten, gjort en kartläggning av befintligt skrivet material, utfört ett antal intervjuer med personer som har ett nationellt, regionalt och/eller lokalt perspektiv, samt undersökt hur strukturerna för att göra kulturen tillgänglig för barn och ungdomar ser ut i Danmark, Norge och Finland.

Utifrån detta material kan Kulturrådet konstatera

- att de nationella, regionala och lokala nivåerna satsar stora resurser på att göra kulturen mer tillgänglig för barn och ungdom inom skolans ramar men att det saknas en struktur för att bevaka barns rätt till kultur,
- att behovet av en samlad kvalitativ och kvantitativ analys av barn- och ungdomskulturområdet är stort,
- att alla myndigheter på kulturområdet ska integrera ett barnperspektiv i sina verksamheter men att motsvarande mål när det gäller att integrera kultur i skolan inte finns i Skolverkets eller Myndigheten för skolutvecklings regleringsbrev,
- att de nationella styrdokumenten ger stöd för att tillhandahålla kultur i skolan.

Vidare att de viktigaste framgångsfaktorerna för att samverkan ska uppstå är följande:

- Långsiktig samverkan mellan kulturliv och skola kan uppstå när förankringskedjan är obruten, dvs. om det finns politiska målformuleringar, på både nationell, regional och lokal nivå. Dessa mål får gärna vara gemensamma för kultur och utbildning.
- En förutsättning är att personalen på skolorna har skolledarens stöd för att bedriva utvecklingsarbete för samverkan med kulturlivet.
- Att möjligheter till fortbildning och utbildning ges till kulturlivet avseende skolans uppdrag och organisation. På motsvarande sätt behöver skolans personal utbildning och fortbildning i kultur, konstnärligt arbete och estetiska läroprocesser.
- En bra struktur för samordning underlättar mötet mellan kulturliv och skola då den bidrar till att öka kunskapen om både det kulturella utbudet och skolans rutiner.
- Handlingsplaner som är framtagna gemensamt av kulturförvaltningar och utbildningsförvaltningar är en framgångsfaktor.

De viktigaste hindren som Kulturrådet har kommit fram till är:

- Skola och kulturliv har olika kunskapssyn vilket skapar oklarheter kring vilka mål med samverkan som man vill uppnå.
- Skola och kulturliv har olika syn på begreppet kultur vilket även det skapar oklarheter kring mål och syfte med samverkan.
- Olika grupper med ansvar för utbildning har olika behov av kunskap för att samverkan ska fungera bra.
- Kulturprojekt i skolan ligger ofta utanför skolans ordinarie budget. Tid får läggas på ansökningsförfaranden i stället för utvecklingsarbete och långsiktiga förändringar uteblir.
- Forskning och underlag i form av rapporter och statistik om hur man arbetar med kultur i skolorna och om effekterna av att arbeta med kultur i skolorna saknas.

Rådet kan även konstatera att ett antal övriga hinder också har framkommit i materialet; långa avstånd, skolornas långa framförhållning, dåliga erfarenheter från tidigare kulturmöten etc., men att dessa i huvudsak är av praktisk art och en följd av de strukturella hinder som framkommer i rapporterna.

2. UPPDRAGET ENLIGT REGLERINGSBREVET

Statens kulturråd ska i samråd med relevanta parter identifiera framgångsfaktorer och hinder för samverkan mellan kulturliv och skola inom skolans ramar med utgångspunkt i skolans respektive kulturlivets mål och uppdrag. Analysen ska göras utifrån ett urval av gjorda erfarenheter på statlig, regional och lokal nivå och i huvudsak bygga på befintligt material. I frågeställningarna bör bl.a. vikten av rollfördelning, målformuleringar, policydokument, arbete i nätverksliknande former, centrumbildningars verksamhet, samverkansavtal och uppföljning ingå. Resultatet ska redovisas senast den 1 oktober 2007.

2.1 Kulturrådets avgränsning

Rapporten behandlar framgångsfaktorer och hinder för samverkan mellan kulturliv och skola. Med skola menas i denna rapport förskolan till och med gymnasiet.

I rapporten presenteras ett antal goda exempel på kommuner och regioner som arbetar strukturerat för att förbättra samverkan mellan kulturliv och skola. I det avsnitt (avsnitt 7) som är en genomgång av befintligt skrivet ma-

terial lyfts på samma vis ett antal rapporter fram som Kulturrådet har funnit relevanta i sammanhanget. Det finns givetvis både fler lärande exempel och ytterligare rapporter som är värda att framhållas. Kulturrådet har dock valt att begränsa urvalet av rapporter och lärande exempel. Det har skett dels av innehållsmässiga skäl, men också för att de rapporter och exempel rådet lyfter fram har en generell karaktär vars slutsatser om samverkan mellan kulturliv och skola bekräftas av det övriga material vi har gått igenom och i de samtal vi fört med företrädare för kulturliv, organisationer, kommuner och regioner runt om i landet.

I föreliggande rapport används genomgående begreppet kultur i betydelsen scenkonst, bild, form, litteratur etc. Man kan hävda att begreppet konst hade varit mer relevant i detta sammanhang. Kulturrådet menar dock att begreppet kultur i skola är så pass vedertaget att användandet av begreppet konst i skola snarare hade fört tankarna åt bildkonst i skolan.

3. INLEDNING

Inom begreppet barn- och ungdomskultur ryms kultur för, av och med barn och ungdom. Kulturrådet har i föreliggande rapport inte gjort någon åtskillnad eller viktning av de olika formerna av kultur. Det är rådets mening att de olika formerna berikar varandra och har därför vinnlagt sig om att finna generella framgångsfaktorer och hinder som är applicerbara oavsett om det handlar om kultur för, av eller med barn.

Rapporten är indelad i följande avsnitt:

- Avsnitt 4: Kulturrådets mål och insatser beskriver Kulturrådets mål och uppdrag när det gäller kultur i skola, samt insatser vad gäller bidragsgivning, strategiska insatser och statistik.
- Avsnitt 5: Kulturfrågor i mål och styrdokument – andra myndigheter beskriver framförallt Skolverkets och Myndigheten för skolutvecklings uppdrag när det gäller kultur och skola. Även kulturmyndigheter under Kulturdepartementet tas upp.
- Avsnitt 6: Mål – nationella styrdokument beskriver de målformuleringar som rör kultur och skola i läroplanerna för förskola och grundskola, FN:s konvention om barnets rättigheter och de nationella kulturpolitiska målen.
- Avsnitt 7 Hinder och framgångsfaktorer för skola och kulturliv – kartläggning av befintligt material. Avsnittet är en sammanställning som bygger på en genomgång av det skrivna material som finns om relationen mellan kultur och skola. Litteraturlista återfinns i bilaga 1.
- Avsnitt 8: Intervjuer och enkäter. Kulturrådet har intervjuat 42 personer som arbetar direkt eller indirekt med kulturaktiviteter i skolan. Frågorna har i första hand berört framgångsfaktorer och hinder för samverkan mellan kultur och skola. Frågor om måldokument och lokala samverkansavtal har också behandlats. Därutöver har en enkät skickats ut till landstingens/regionernas kulturchefer, samt till landets centrumbildningar. Fullständig förteckning över intervjupersoner och respondenter återfinns i bilaga 2 och 3.
- Avsnitt 9: Barns och ungas tillgång till kultur i Norge, Danmark och Finland. För att få en nordisk utblick har rådet tittat på hur strukturerna för att stärka kulturens roll i skolan ser ut i Danmark, Norge och Finland.
- Avsnitt 10: Kulturrådets erfarenheter av att driva kultur i skola-projekt. Avsnittet beskriver de erfarenheter som Kulturrådet har gjort av pågående projekt där

rådet tar en aktiv del i genomförandet, ALMA – Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne och Dans i skolan.

- Avsnitt 11: Rapportens slutsatser

4. KULTURRÅDETS MÅL, INSATSER OCH STATISTIK

4.1 Kulturrådets mål enligt regleringsbrev för 2007

Kulturrådet har som övergripande verksamhetsmål att ett barnperspektiv skall integreras i verksamheten. Däremot har Kulturrådet inte något verksamhetsmål i regleringsbrevet som specifikt gäller kultur i skolan. Betydande medel av Kulturrådets bidragsgivning riktar sig ändå till verksamheter som i hög grad arbetar i relation till skolan.

Arbetet med att integrera ett barnperspektiv i rådets verksamhet utgår från Kulturrådets verksamhetsgrenar bidragsgivning, information och kommunikation samt kunskapsuppbyggnad. Genom förtydligade återrapporteringskrav till bidragsmottagare samt förbättrade ansökningsblanketter och information till sökande vad gäller bl.a. kultur för barn och unga kommer Kulturrådet

- att förbättra möjligheterna att använda bidragsgivningen strategiskt,
- att förbättra underlaget för att informera och kommunicera barnkulturens ställning till omvärlden,
- att bygga upp en omvärldskunskap på området.

4.2 Insatser

4.2.1 Inledning

Kulturrådet ska, enligt regleringsbrev för 2007, rapportera insatser för barns och ungas tillgång till kultur liksom insatser för att stärka kulturens roll i skolan. Rapporteringen sker i Kulturrådets årsredovisning. För att visa på Kulturrådets egna erfarenheter av kulturverksamhet i relation till skolan följer nedan en redovisning av en del av de insatser som Kulturrådet arbetat med under 2000-talet. Det är dock viktigt att påpeka att Kulturrådet bara är en aktör bland många. Det bör i sammanhanget nämnas att det mesta av arbetet som rör barns och ungas tillgång till kultur i skolan sker i kommunerna runt om i landet.

4.2.2 Samverkan med andra myndigheter

I regleringsbrevet för 1999 fick Skolverket och Kulturrådet ett gemensamt uppdrag att samordna nationella insatser för att stärka och stimulera arbetet med kultur i skolan. Myndigheterna skulle bland annat anordna nationella konferenser och andra insatser. Ett uppdrag var att i samverkan med Växjö universitet utveckla arbetet med museipedagogik.

I det gemensamma arbetet utgick Skolverket och Kulturrådet från skolans måldokument, de nationella kulturpolitiska målen och FN:s konvention om barnets rättigheter. En annan utgångspunkt var departements-skrivelsen *En strategi för kultur i skolan* (Ds 1998:58) som

utarbetades av Kulturdepartementets arbetsgrupp för kultur i skolan.

Kulturrådet och Skolverket enades om fyra gemensamma utgångspunkter för arbetet med kultur i skolan:

- Skapande verksamhet och estetiska lärprocesser är en naturlig del i lärandet.
- Kultur i skolan står både för det egna skapandet och kunskap om konstnärliga uttryck.
- Kultur i skolan innebär att barn och elever får uppleva olika kulturyttringar.
- Kultur i skolan ska inte utformas som ett avbrott i skolans pedagogiska verksamhet utan som en del av elevernas lärande.

Kulturrådets uppgift var i första hand att stödja och vidareutveckla det kulturpedagogiska uppdraget på kulturinstitutionerna och det fria kulturlivet i relation till skolan. Fokus låg på barns rätt till delaktighet och inflytande.

Samarbetet kring kultur i skolan gav både Kulturrådet och Skolverket många erfarenheter, och stärkte insikten om betydelsen av ett fortsatt samarbete på myndighetsnivå. Kulturrådet konstaterade i sin rapportering av uppdraget (dnr 785/02-225) till Kulturdepartementet och Utbildningsdepartementet att det gemensamma uppdraget tydligt stärkt legitimiteten för frågorna inom bägge sektorerna och verkat som ett föredöme för motsvarande samverkan på lokal och regional nivå. Flera nätverk hade etablerats vilket gagnat en långsiktig, positiv utveckling både för ökad kunskap om varandras verksamheter och för genomförandet av gemensamma projekt. I rapporten visar Kulturrådet också på strategiska och kulturella problem som hinder i utvecklingen av kultur och skolverksamheter. Ett sådant var bristen på kvalificerad utbildning och kompetensutveckling inom det kulturpedagogiska fältet, ett annat gäller den otillräckliga forskningen inom området kultur och lärande. Utan säkra forskningsresultat kan det vara svårt att argumentera för att integrerade kulturupplevelser kan ha positiva effekter på barns lärande och utveckling.

Från och med 2007 ska Kulturrådet medverka i det nya uppdrag som Myndigheten för skolutveckling har fått av regeringen. Det innebär att utveckla kultur och estetiska lärprocesser i undervisningen i alla ämnen och i alla skolformer, dvs. förskola, grundskola och gymnasieskola. Tillsammans med Kulturrådet, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, Malmö lärarhögskola, Sveriges kommuner och landsting och Region Värmland kommer Myndigheten för skolutveckling att inom uppdraget anordna ett

antal regionala konferenser under hösten 2007 och en nationell konferens i januari 2008.

Kulturrådet deltar även i det myndighetsövergripande nätverket Nationell samverkan för kultur och skola. I nätverket ingår kulturmyndigheter, Myndigheten för skolutveckling, fackförbund för lärare och konstnärliga högskolor. Nätverket är ett viktigt organ för informations- och erfarenhetsutbyte, och för att initiera gemensamma satsningar.

4.2.3 Dans i skolan

Under 2004 kompletterades de nationella läroplanerna med en ny skrivning om att skolan ska sträva efter att, utöver det traditionella idrottsämnet, erbjuda alla elever fysisk aktivitet varje dag. Med anledning av detta inrättade regeringen ett Nationellt centrum för främjande av fysisk aktivitet för barn och unga (NCFE) vid Örebro universitet. Tillsammans med NCFE och Myndigheten för skolutveckling har Kulturrådet initierat ett nationellt utvecklingsarbete för dans i skolan. Målet är att främja fysisk aktivitet genom att ge alla barn möjlighet att dansa i skolan. Avsikten är att programmet Dans i skolan ska vara av långsiktig karaktär. Målet är bl.a. att programmet ska leda till att barn ska få möta dans som konstform och få möjlighet till eget utövande (se vidare avsnitt 10.1.2).

4.2.4 Regional konsulentverksamhet

Kulturrådet fördelar bidrag till konsulentverksamhet inom områdena dans, konst och mångkultur, men det är regioner och landsting som är huvudmän för konsulenterna och som avgör hur verksamheten ska utformas och bedrivas. De regionala konsulenterna för dans respektive konst har som prioriterat uppdrag att arbeta med barn- och ungdomspubliken.

Kulturrådet har i en skrivelse till regeringen (Dnr KUR 2007/2815) redovisat verksamheter med länskonsulenter som har bidrag från Kulturrådet. Det är tydligt att arbetet med barn och unga har hög prioritet för särskilt dans- och konstkonsulenterna, och i flera svar framhålls barn- och ungdomsverksamheten som den mest väsentliga. Konsulenterna fungerar som en brygga mellan skola och kulturliv, mellan amatörer och proffs och fyller i denna funktion en mycket viktig uppgift som förmedlare och samordnare av kultur i skolan. Som exempel kan nämnas att flera konstkonsulenter uppger samarbeta med kultursamordnare, ordna fortbildning för lärare och ha regelbundna träffar med bildlärare. Inom dansområdet resulterade det i att i ett flertal landsting/regioner har dansföreställningar och dansaktiviteter ökat i skolor och förskolor.

Kulturrådet konstaterar också i skrivelsen att de stat-

liga målen och uppdragen för konsulentverksamheterna inom de tre verksamhetsområdena har varit otydliga. Det gäller också Kulturrådets återrapporteringskrav. Det behövs ett fortsatt utvecklingsarbete i dialog med huvudmännen för att förtydliga mål, uppdrag och återrapporteringskrav i allmänhet och när det gäller kulturens roll i skolan i synnerhet. Det finns även konsulenter inom andra konstområden, såsom film, teater, amatörkultur etc. Även dessa konsulents mål, uppdrag och återrapportering när det gäller kultur för barn och unga borde mer systematiskt tas upp i dialog med huvudmännen.

Kulturrådet samverkar även med länsbibliotekens konsulenter med ansvar för barn och ungdomar. Länsbibliotekens uppdrag är att bidra till de kommunala folkbibliotekens medietillgång och utveckling. En viktig del av kommunbibliotekens verksamhet innebär samverkan med skolan kring läsfrämjande åtgärder. Länsbiblioteken driver flera stora projekt för att utveckla nya metoder för läsfrämjande.

4.2.5 Litteratur och bibliotek

Inom stödet till utgivning och distribution av litteratur fördelas medel till utgivning och produktion av barn- och ungdomslitteratur. Stödet till barn- och ungdomslitteratur omfattar såväl skön- som facklitteratur, samt klassisk litteratur inom dessa genrer. För att främja mångfald i utgivningen tas särskild hänsyn till geografisk, kulturell och språklig spridning, samt till debutanter. Med början 2006 har Kulturrådet i uppdrag att ta fram en ny klassikerserie för skolan med totalt 50 titlar för grund- och gymnasieskolan. I läsfrämjande syfte producerar Kulturrådet sedan år 1999 *Barnbokskatalogen*, som trycks i ett stort antal exemplar och bland annat sprids till landets skolor och förskolor.

På litteraturområdet syftar inköpsstödet till att öka tillgången till litteratur för barn och unga och främja intresset för läsning. De läsplaner som kommunerna måste presentera för att få bidrag är en källa till kunskap om det läsfrämjandearbete som bedrivs i landets kommuner. Kulturrådet har gjort en genomgång av 2006 års läsplaner för att kunna göra en bedömning av framgångsfaktorer och hinder för arbetet med litteratur i skolan. Rådet kan konstatera att det sker en mängd gemensamma aktiviteter mellan folkbiblioteken och skolorna, men däremot mycket lite av gemensam övergripande planering, vilket får till följd att det saknas gemensamma mål för samverkan mellan skola och folkbibliotek.

Exempel på områden där samarbete finns är specialanpassade medier för människor med läs- och skrivsvårigheter och litteratur på andra språk än svenska. Inom båda dessa områden har folkbiblioteken specialkompe-

tens. Ungefär hälften av landets kommuner beskriver ett utvecklat samarbete med skolornas specialpedagoger och med särskolan kring lättläst litteratur och specialanpassade medier. 50 procent redovisar också samarbete mellan modersmåls lärare och folkbiblioteket.

Vissa kommuner anger att de arbetar konstområdesövergripande med litteratur i skolan. Kulturrådet menar att läsande kopplat till gestaltande processer och andra kulturella uttryck ger ökad delaktighet och kan bidra till att levandegöra litteraturen. Folkbiblioteken ges därför möjlighet inom ramen för Kulturrådets bidragsgivning att utveckla nya läsfrämjandemetoder som har koppling till andra konstområden och som kan användas i samarbete med skolan.

Under samma tid som inköpsstödet funnits har Kulturrådet fördelat bidrag till läsfrämjande åtgärder. Kulturrådet har gjort bedömningen att det har funnits ett behov av större övergripande projekt. En dialog med länsbiblioteken har också resulterat i ett flertal större projekt där ett tiotal län samverkar.

Under 2005 genomförde Kulturrådet en enkätundersökning för att få reda på i vilken utsträckning folkbiblioteken arbetar läsfrämjande i skolorna. Resultatet av undersökningen visade att folkbiblioteken når ungefär hälften av skolbarnen med någon form av uppsökande verksamhet.

4.2.6 Museer

I årsredovisningen för 2004 rapporterade Kulturrådet den särskilda satsningen på museipedagogiska forsknings- och utvecklingsinsatser som pågick under åren 2001–2003. Under perioden fördelade Kulturrådet 30 miljoner kronor till de regionala museerna till olika utvecklingsprojekt, huvudsakligen med inriktning mot skolan. Många skolor fick genom satsningen möjlighet att samverka mer långsiktigt med ett regionalt museum, vilket i sin tur gjorde det möjligt att på ett nytt sätt integrera museernas resurser i undervisningen. Det betyder också att elever och lärare genom samverkan fick en reell tillgång till de resurser för lärande som finns utanför skolan.

I Kulturrådets avrapportering till Kulturdepartementet (Dnr KUR 2004/740) konstaterades att museerna haft svårigheter att nå ut till skolorna och att få dem att se möjligheterna i det museerna har att erbjuda. Bäst lyckades man där det redan fanns etablerade, väl fungerande nätverk med skolor, men på platser där inget kontinuerligt samarbete med skolan tidigare lagt grunden tar det tid att bygga upp verksamhet. Vidare bedömde Kulturrådet att en viktig faktor i framgången för skolprojekten var att deltagande i projekten inte varit ekonomiskt betungande för skolorna.

2005 permanentades satsningen genom att 7,5 mkr

tillfördes de regionala museernas verksamhetsbidrag att användas till museipedagogisk verksamhet. Medlen används huvudsakligen till insatser för barn och unga och då särskilt inom skolans hägn. Av museernas redovisningar av medlens användning från och med 2005 framgår, att trots ambitiösa satsningar upplever flera museer fortfarande svårigheter med att nå ut i skolorna. Flera museer har redovisat genomförda lärarutbildningar i hur museerna kan användas i skolans arbete.

Förutom destinerade verksamhetsbidrag kan de regionala museerna söka utvecklingsbidrag till insatser som riktar sig till barn och unga, vilka också är en prioriterad målgrupp.

4.2.7 Scenkonsten

Inom scenkonstområdet gjordes ett flertal prioriteringar under 2006 för att stärka barns och ungas tillgång till kultur. Vid fördelningen av verksamhetsbidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner för 2006 fick Dalateatern, Byateatern i Kalmar och Regionteatern Blekinge-Kronoberg, Teater Halland och Borås stadsteater förstärkta anslag bland annat för sin verksamhet med barn- och ungdomsteatern. Även vid fördelning av utvecklingsbidrag till scenkonstinstitutionerna är en av prioriteringarna projekt som syftar till att öka insatserna för barns och ungas tillgång till kultur samt att stärka kulturens roll i skolan. Till exempel riktar sig det stora arrangörsutvecklingsprojekt som länsteatrarna driver i samarbete med Riksteatern i stor utsträckning till barn och ungdom.

Inom fria teatergrupper riktar sig 45 av totalt 65 grupper som fick bifall på sina bidragsansökningar 2006 till barn och ungdom. Av beviljade medel gick 62 procent till grupper som spelar primärt för en barn- och ungdomspublik. Även bland de resterande som fick bidrag finns det i de flesta fall en tydlig ambition att vända sig till en yngre publik. Av de 20 grupper som fick höjda verksamhetsbidrag 2006 riktar sig 14 framförallt till en barn- och ungdomspublik.

Av de fria dansgrupper som fått produktionsbidrag eller bidrag till enstaka produktioner vänder sig 17 procent till en barn- och ungdomspublik. Av de beviljade bidragen gick 32 procent till produktioner för barn och ungdom. Även bland övriga fria dansgrupper finns en uttalad ambition att vända sig till en yngre publik.

I fördelningen av bidrag till fria musikgrupper är grupper som vänder sig till barn och ungdom prioriterade. Även om endast tio grupper av 140 som beviljades bidrag är rena barn- och ungdomsgrupper vänder sig även ett flertal övriga musikgrupper inom olika genrer i sin verksamhet till målgruppen barn och unga. Dit hör främst

vissa folkmusikgrupper, samt grupper inom den västerländska konstmusiken.

Inför 2007 förstärktes anslaget till den fria scenkonsten med 10 miljoner kronor att fördelas till barn- och ungdomsverksamhet. Resultatet av denna åtgärd kommer att presenteras i Kulturrådets årsredovisning för 2007.

4.3 Statistik

Fr.o.m. 2007 års regleringsbrev ska Kulturrådet redovisa åtgärder som vidtagits inom barn- och ungdomsområdet. Under ett antal år har insatser och verksamhet som rör barn och ungdomar särredovisats i Kulturrådets statistikrapporter. Här nedan ges en sammanställning av de uppgifter Kulturrådet redovisar om kultur för barn och unga i statistikrapporterna.

I museistatistiken finns bland annat uppgifter om entréavgifter för barn och unga, årsverken med inriktning mot barn- och ungdomsverksamhet, antal besök från skolor och förskolor och publika aktiviteter för förskolor och skolor.

Folkbiblioteksstatistiken har sedan den kom till redovisat utlåning av barnböcker och barnboksbestånd. Senare års folkbiblioteksstatistik har även tematiska avsnitt som bl.a. redovisar verksamhet med inriktning på barn och unga, samt antal årsverken utförda av barnbibliotekarier. I statistiken ingår också uppgifter om hurvida folkbiblioteken och skolbiblioteken är integrerade.

Kulturrådet har också ansvar för den särskilda skolbiblioteksstatistiken. Denna statistik som är mycket omfattande har tidigare varit utformad som en stickprovstatistik, men var senast en totalundersökning av skolbibliotek utöver en viss nivå. Diskussioner pågår för närvarande hur denna statistik ska utformas i fortsättningen.

Studieförbundsstatistiken har uppgifter om antal unga deltagare i studiecirkel, men också antal deltagare i så kallad annan gruppverksamhet, en verksamhet som ofta riktar sig mot barn och unga. Uppgifterna är geografiskt fördelade efter län.

Teater-, dans- och musikstatistiken ingår inte i den officiella statistiken, utan bygger på bidragsredovisningar från Kulturrådets bidragsmottagare det aktuella året. Det innebär bl.a. att grupper utan bidrag från rådet inte ingår i statistiken. Inom teater- och dansområdet redovisas besök på barn-, ungdoms- och familjeföreställningar, men även antalet produktioner och biljettpriser för barn. I sammanställningen av bidragsredovisningar på musikområdet redovisas publik på skolkonserter, antal skolkonserter och antal offentliga konserter för barn/familj och unga.

När det gäller barns och ungas kulturvanor finns dessa kartlagda i *Kulturbarometern*, som är en intervjuundersökning av ungefär 2 000 personer i åldrarna 9–79 år. Den

gjordes senast 2002 och publicerades i Kulturrådets rapportserie 2003. Ungefär samtidigt publicerades *Barnbarometern*, som på motsvarande sätt redovisar uppgifter om barn i åldrarna 3–8 år. Utöver Kulturrådets statistikproduktion har SCB genomfört en särskild undersökning av levnadsförhållanden bland barn och unga i åldrarna 7–15 år. Den redovisas i *Barns villkor* (SCB: Levnadsförhållanden. Rapport 110/2005). Vissa uppgifter om kulturvanor finns också i SOM-institutets årliga undersökningar av ett representativt urval av befolkningen i åldrarna 15–85 år.

4.4 Slutsatser

Det satsas stora offentliga resurser nationellt, regionalt och lokalt för att göra kulturen mer tillgänglig för barn och unga. Kulturrådet är *en* aktör i detta arbete. I dagsläget saknas emellertid underlag för att exakt kunna redogöra för hur stor del av rådets bidragsgivning som går till verksamhet för barn och unga. Det finns inget särskilt anslag till barn- och ungdomskultur förutom bidrag till läsfrämjande åtgärder och inköpsstöd till litteratur. Istället ska kultur för barn genomsyra hela rådets verksamhet och prioriteras inom den reguljära bidragsgivningen.

När det gäller till exempel bidraget till fria teater-, dans- och musikgrupper är det en bedömningsfråga hur stor del av bidraget som går till deras barn- och ungdomsverksamhet. Många spelar för både barn och vuxna. Kulturrådet fördelar även bidrag till ett antal organisationer på kulturområdet, till exempel centrala amatörkulturorganisationer, som i vissa fall helt eller delvis riktar sig till barn och ungdom. Det är dock idag svårt att beskriva mer exakt hur stor den delen är. Samma problematik gäller även för de regionala konsulenternas verksamhet.

Kulturrådet ser det som nödvändigt att institutionerna och det fria kulturlivet arbetar strategiskt med att göra kulturen mer tillgänglig för alla medborgare. Rådet har därför inlett ett utvecklingsarbete som syftar till att förtydliga återrapporteringarna på detta område. Detta syftar till att rådet ska få ett bättre underlag för att använda bidragsgivningen strategiskt, förbättra informationen på området och bygga upp en omvärldskunskap när det gäller kultur för barn och unga.

För att kunna följa utvecklingen inom kulturområdet och barns och ungas tillgång till och utnyttjande av kulturaktiviteter behövs bland annat relevant och regelbunden statistik. Statistiskt material ger Kulturrådet och andra myndigheter och organisationer underlag vid bedömningen av vilka prioriteringar som bör göras. Kulturrådet publicerar varje år statistikrapporter inom olika konstområden. Statistikrapporterna ger en någorlunda god bild av barns och ungas kulturvanor och institutionernas och det fria kulturlivets produktioner

och verksamheter riktade mot en ung publik, samt i hur hög grad dessa besöks av barn och unga och i vissa fall skolorna. Dessa kvantitativa uppgifter går också att följa över tid.

Däremot innehåller Kulturrådets statistikrapporter endast ett fåtal nyckeltal eller kvalitativa uppgifter. År 1998 gav Kulturrådet ut rapporten *Barns och ungdomars kultur*. Rapporten gav en samlad bild av hur det samhällsstödda kulturutbudet såg ut, men pekade även på svårigheterna att få fram exakta siffror på hur mycket av de offentliga medlen som går till barn- och ungdomskultur, eftersom mycket av den verksamhet som produceras för barn och ungdom ryms inom institutionernas och det fria kulturlivets ordinarie verksamhet och därmed inte särredovisas.

Ytterligare ett problem är att statistiken inte alltid är heltäckande. Det gäller till exempel på scenkonstområdet där rådet endast redovisar siffror från rådets bidragsmottagare. På liknande vis redovisas i museistatistiken endast siffror från de av landets alla museer som omfattas av The International Council of Museums (ICOM) museidefinition samt har anställd yrkesutbildad personal motsvarande minst en heltidsanställd under året.

Ett utvecklingsarbete när det gäller statistik på dansområdet pågår för närvarande på Kulturrådet, för att se om det är möjligt att hämta in material även från sådana verksamheter som inte har stöd av rådet. Om projektet faller väl ut kommer metoden att vara möjlig att applicera även på andra områden än dansen.

Inför denna rapport har Kulturrådet gjort en sammanställning av de specifika barn- och ungdomsuppgifter

som finns tillgängliga. Rådet kan då konstatera att mellan 2000 och 2006 sjönk utlåningen av antalet barnböcker per barn på landets folkbibliotek med 13,3 procent, från 21,1 utlånade böcker per barn 2000 till 18,3 utlånade böcker per barn 2006. Orsaken kan finnas i ökad bokförsäljning och betyder inte – enligt bl.a. SOM-institutet (Samhälle, Opinion, Media)¹ – att läsningen minskar bland barn och ungdomar. Enligt SOM-institutets undersökningar är vanliga orsaker för ungdomar att besöka bibliotek, förutom boklån, att få hjälp, tillgång till Internet, studieplats och lån av musik, film eller material på annat språk.

Besök på museer från förskolor och skolor minskade mellan 2000 och 2006 med 5,8 procent, från 1,65 miljoner besök 2000 till 1,55 miljoner besök 2006, men antalet besök har varierat stort mellan åren och var på sin högsta nivå 2005 med 1,72 miljoner besök.

Antal besök på barn-, ungdoms- och familjeföreställningar vid institutioner och fria grupper inom teater och dans ökade under perioden 2000 till 2005 med 24,5 procent, från 932 000 besök 2000 till 1,16 miljoner besök 2005². Siffrorna för teater och dans varierar dock mellan åren, vilket tyder på att teatrarna vissa år prioriterar verksamhet för barn och ungdom mer än andra år.

För orkesterinstitutionerna har antalet skolbesök ökat med 28 procent mellan åren 2000 och 2005, från en publik på 128 000 år 2000 till 163 000 år 2005³. För länsmusikorganisationerna har publiken ökat med 13 procent mellan åren 2000 och 2005, från en publik på 397 000 till 450 000^{4, 5}. Även för musikinstitutionerna varierar skolbesöken mellan åren. (Se tabell och diagram sid. 13 och 14).

Barn- och ungdomspublik, föreställningar samt utlånade barnböcker 2000–2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Besök på museer från förskola/skola	1 646 000	1 169 000	1 213 000	1 502 000	1 673 000	1 719 000	1 551 000
Deltagare i studiecirkel, 13–24 år	-	-	413 493	417 698	425 016	388 433	400 488
Besök på barn/ungdoms- eller familjeföreställningar, teater-/dansinstitutioner	544 666	545 098	539 696	675 421	619 475	760 260	-
Besök på barn/ungdoms- eller familjeföreställningar, fria grupper inom teater och dans	387 281	339 209	515 888	561 887	375 143	400 204	-
Besök skolkonserter, länsmusikorganisationer	396 700	420 933	404 920	400 988	419 099	450 240	-
Besök skolkonserter, orkesterinstitutioner	127 558	93 980	121 169	118 706	107 820	162 933	-
Utlånade barnböcker, folkbiblioteken	29 705 000	28 807 000	28 057 000	27 901 000	28 007 000	27 275 000	27 285 000
Utlånade barnböcker per barn	21,1	20,7	18,5	17,4	18,3	18,1	18,3
Barn/ungdoms- och familjeföreställningar, teater-/dansinstitutioner	5 321	5 042	5 080	5 903	5 041	5 958	-
Barn/ungdoms- och familjeföreställningar, fria grupper inom teater och dans	5 504	5 971	5 348	6 078	5 390	5 980	-

1. Höglund & Wahlström, Bibliotek och läsande. Ur: Det nya Sverige. SOM-institutet. Göteborgs universitet, 2007.

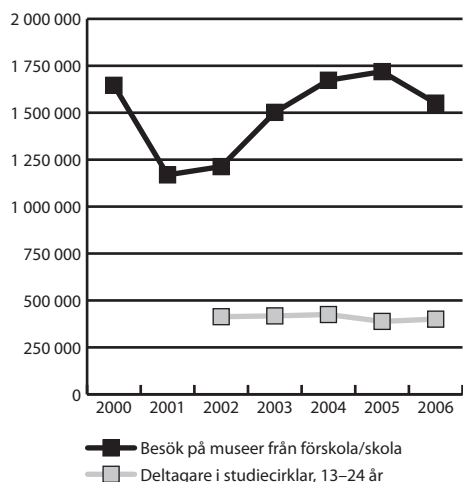
2. Riksteatern ändrade år 2003 sin definition av barn och ungdom från 0–19 år till 0–25 år.

3. Tre av orkesterinstitutionernas publikuppgift för 2005 inkluderar publikuppgift för länsmusikorganisationen i respektive län.

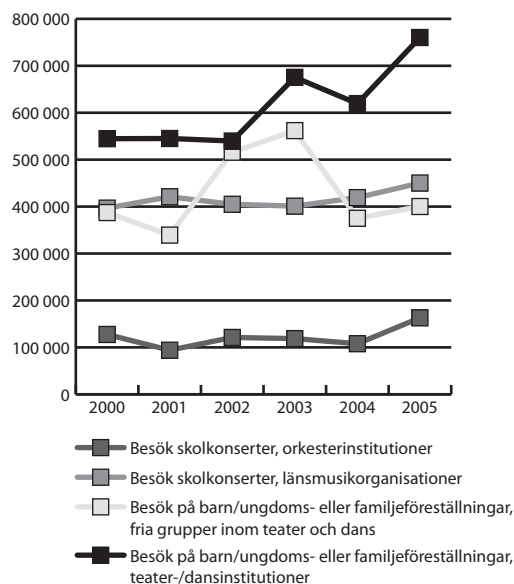
4. Fyra av länsmusikorganisationerna har för 2005 inkluderat publikuppgift för respektive orkesterinstitution, och för 2001 redovisar fem länsmusikorganisationer en publikuppgift som inkluderar respektive orkesterinstitutionens publikuppgift.

5. För länsmusikorganisationerna avser 2000-2003 års publikuppgifter endast publik inom hemlandet.

Besöksstatistik 2000–2006

Besöksstatistik 2000–2005

Utifrån Kulturrådets erfarenheter kan rådet konstatera att:

- Det satsas stora offentliga resurser på att göra kulturen mer tillgänglig för barn och unga. Kulturrådet är en aktör bland många på området. Samverkan med dessa övriga aktörer pågår och kan utvecklas ännu mer för att stärka kulturens roll i skolan.
- Ett utvecklingsarbete pågår på Kulturrådet för att i enlighet med vad som sägs i regleringsbrevet integrera ett barnperspektiv i rådets verksamhet.
- En stor del av Kulturrådets bidragsgivning går till barn- och ungdomskultur, men rådet saknar idag underlag för att beskriva hur stor del den utgör. Rådet arbetar med att hitta metoder för att se om det går att uppskatta detta värde.
- Länskonsulenternas arbete med vara en brygga mellan skola och kulturliv är mycket viktig. Deras mål, uppdrag och återrapporteringskrav vad gäller kultur och skola i dialog med huvudmännen bör förtydligas.
- Erfarenheter från utvärderingar och översyner inom de läsfrämjande och de museipedagogiska områdena visar, att för utvecklad samverkan mellan kulturliv och skola är det önskvärt med gemensam planering och kompetensutveckling.
- Kulturrådet publicerar statistik på barn- och ungdomskulturområdet inom de olika konstområdena och från studieförbunden vad gäller barns och ungas eget skapande. Med de reservationer som redovisas i noterna kan rådet konstatera att barn- och ungdomspubliken inom de olika konstområdena har ökat under de jämförda perioderna men att bokutlåningen har minskat.
- Kulturrådet menar att det finns ett behov av en publikation som ger en samlad kvantitativ redogörelse och kvalitativ analys av barn- och ungdomskulturens utveckling.

5. KULTURFRÅGOR I MÅL- OCH STYRDOKUMENT – ANDRA MYNDIGHETER

5.1 Inledning

De myndigheter, bolag och stiftelser som ligger under Kulturdepartementet har i sina regleringsbrev för 2007 fått inskrivet att de, som ett av sina övergripande verksamhetsmål, ska integrera ett barnperspektiv i sin verksamhet, bland annat genom att barns och ungdomars möjlighet till inflytande och delaktighet ökar. Avsnittet nedan beskriver framförallt Skolverkets och Myndigheten för skolutvecklings uppdrag när det gäller kultur och skola, men även myndigheter under Kulturdepartementet och Ungdomsstyrelsen tas upp.

5.1.1 Skolverket och Myndigheten för skolutveckling

Under 1980-talet genomfördes flera nationella satsningar för att öka barns och ungas delaktighet i kulturen. Ett exempel var projektet Kultur i skolan, som genomfördes i samverkan mellan Skolverket och Kulturrådet 1986–1991 med särskilda medel från Utbildningsdepartementet. Satsningen innebar ett ökat samarbete mellan skolan och lokala kulturinstitutioner. Myndigheten för skolutveckling fick därefter i uppdrag av regeringen att tillvarata erfarenheterna från Kultur i skolan. Skolverket, däremot, har numera inget särskilt uppdrag när det gäller insatser för att stärka kulturens roll i skolan.

Begreppet *Kultur i skolan* uppfattades som både omfattande och obestämt. Skolverket definierade det därför som en del av den pedagogiska verksamheten. En del av detta arbete utgjordes av revideringen av kursplanerna för grundskolan 2002. Ett vidgat språkbegrepp blev en utgångspunkt för grundskolans kursplaner, och områden som film och media infördes. Kultur och estetik fick därmed ett genomslag i skolans måldokument och begreppen preciserades. Därmed fanns ett kulturperspektiv i de flesta ämnen.

I verksamhetsplanerna från Skolverkets kulturprojekt förändrades begreppet ”kultur i skolan” till begrepp som ”att utveckla estetiska arbetsformer” och ”att förstärka kreativa lärmiljöer”. Men enligt Skolverkets bedömning (*Redovisning av uppdrag till Statens skolverk avseende nationella insatser för kultur i skolan*, 2002) tar det tid innan kultur i skolan i betydelsen estetiska lärprocesser inte bara anses höra hemma inom de traditionella estetiska ämnena.

Från och med 2007 har Myndigheten för skolutveckling i uppdrag av regeringen att medverka till att utveckla kultur och estetiska lärprocesser i undervisningen i alla ämnen och i alla skolformer. Dock har myndigheten inga övergripande mål som handlar om detta. I stället

har myndigheten som mål att stärka skolans möjligheter att nå målen så som de uttrycks i de nationella styrdokumentet.

Ett av myndighetens prioriterade områden är att stärka barns språkutveckling. I detta uppdrag arbetar myndigheten med ”alternativa uttryckssätt”. Bland annat har man under 2006 anordnat en seminarierie om barnböcker och barnboks författare i samarbete med Svenska barnboksakademien. Myndigheten har också i samarbete med högskolorna i Malmö och Kristianstad inlett ett arbete för att stärka skolbibliotekens pedagogiska roll.

I syfte att utveckla kultur och estetiska lärprocesser i undervisningen kommer Myndigheten för skolutveckling att tillsammans med Kulturrådet, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, Malmö lärarhögskola samt Sveriges kommuner och landsting att anordna ett antal regionala konferenser under hösten 2007 och en nationell konferens i januari 2008. Även ett inspirationsmaterial för skolorna ska tas fram. Förutom detta ska Myndigheten för skolutveckling i samarbete med Kulturrådet sprida kunskap och information om klassiker för skolan. Ytterligare ett uppdrag är att i samarbete med Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom stödja dans i skolan. Dessa uppdrag ska redovisas under 2007, respektive 2008.

5.1.2 Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsen arbetar för att öka ungdomars delaktighet och inkludering i samhället genom att fördela bidrag till ungas egna organisationer och föreningar. Andra uppgifter för Ungdomsstyrelsen är att ta fram och förmedla kunskap om ungas levnadsvillkor, samt att följa upp riksdagens och regeringens mål för den nationella ungdomspolitiken och stödja kommunerna i deras ungdomspolitiska arbete.

Genom att fördela bidrag till ungas egna organisationer och föreningar arbetar Ungdomsstyrelsen för att öka ungdomars delaktighet och inkludering i samhället. I anslutning till bidragsgivningen stödjer styrelsen genom kunskapsförmedling om utvecklingstendenser också metodutveckling inom ungas fritids- och kulturliv. Syftet med detta är att stödja en utveckling av målgruppens olika verksamheter. Ungdomsstyrelsen har dock inga uppdrag med koppling till skolan, utan fokus ligger på ungdomars fritid, både när det gäller att fördela bidrag och förmedla kunskap.

I december 2005 beslutade regeringen att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en tematisk analys

inom området kultur och fritid. Analysen skulle bland annat omfatta ungas delaktighet i kulturlivet, eget skapande och tillgång till olika slags mötesplatser. Rapporten *Arenor för alla* ger en översikt av ungas kultur- och fritidsvanor med en fördjupning kring ungas kultur- och idrottsaktiviteter. Ungdomsstyrelsen konstaterar i rapporten att skolan är en viktig arena för ungdomar när det gäller att utöva olika kulturella aktiviteter, som teater, dans och musik.

Inom ramen för det uppföljningsuppdrag som Ungdomsstyrelsen har ingår att berörda myndigheter årligen i eller i samband med årsredovisningen ska redovisa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor inom respektive verksamhetsområde. Ungdomsstyrelsen sammanställer därefter de enskilda redovisningarna i en sektorsövergripande rapport. I rapporten *Fokus 06* analyseras ungas medievanor och vilken betydelse dessa har för ungas kultur- och fritidsaktiviteter.

5.2 Slutsatser

Statens kulturråd och Myndigheten för skolutveckling är de två myndigheter som kan sägas ha ett generellt uppdrag att stärka kulturens roll i skolan. Därutöver finns ett antal statliga myndigheter, bolag och stiftelser, såsom Rikskonserter, Riksutställningar, Riksteatern, Riksantikvarieämbetet, Filminstitutet, Kungliga Dramatiska Teatern, Kungliga Operan, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, de statliga museerna, som alla arbetar för att göra kulturen mer tillgänglig för barn och ungdom. Vissa, till exempel de nationella museerna, har pedagogiska uppdrag, bland annat i relation till skolan. Svenska Filminstitutet har flera mål i sitt regleringsbrev som rör barn och unga. Genom stöd till de 19 regionala resurscentra för film och video som finns i landet främjar Filminstitutet filmverksamhet med tyngdpunkt på insatser riktade till barn och unga. I Filminstitutets årsredovisning för 2006 kan man läsa att tendensen är, att allt fler resurscentra väljer att satsa på samordning, nätverksbyggande och utbildning av lärare framför att hålla egna kurser för elever i länens skolor. Filminstitutet ger också stöd under maximalt tre år till kommuner som vill initiera eller utveckla verksamhet med skolbio. Tendensen är att allt fler kommuner driver skolbio utan stöd från Filminstitutet. Institutets fokus har därmed flyttats från att ge bidrag till skolbioverksamhet till att fungera som resurs och stöd för kommuners och skolors utvecklingsarbete med skolbio.

Myndigheterna, bolagen och stiftelserna under Kulturdepartementet har i sina regleringsbrev fått inskrivet att de ska integrera ett barnperspektiv i sin verksamhet, bland annat så att barns och ungdomars möjlighet till inflytande ökar. Hur respektive myndighet, bolag och

stiftelse har tolkat och genomfört uppdraget kommer att redovisas i deras årsredovisningar för 2007.

När det gäller Skolverket kan Kulturrådet konstatera att de inte har några uppdrag med koppling till att göra kulturen mer tillgänglig i skolan. Skolverkets inspektionsansvar handlar om att följa upp resultat snarare än att göra kvalitetsbedömningar av arbetssätt och innehåll i de olika ämnena. Därmed fångas inte arbete med kultur i skolan in. Bedömningen av skolbiblioteken handlar på liknande sätt i huvudsak om förekomst, inte om vilken betydelse biblioteken kan ha för undervisningen. Inte heller Myndigheten för skolutveckling har några övergripande målformuleringar som rör kultur och skola. Däremot utför man en mängd uppdrag på området, ofta i samverkan med andra.

Kulturrådet kan därmed konstatera att det idag inte finns någon myndighet som har ett samordnande ansvar för att stärka kulturens roll i skolan.

6. MÅL – NATIONELLA STYRDOKUMENT

6.1 Inledning

Förutom barnkonventionen, den nationella ungdomspolitikerna och den nationella kulturpolitiken fastställer även läroplanerna barns och ungas rätt till kultur. I både läroplanen för förskolan och läroplanen för den obligatoriska skolan tas åtskilligt upp som handlar om rätten till kultur och barns rätt att bli lyssnade till.

6.1.1 Läroplanerna

Utgångspunkter för läroplanerna är FN:s deklaration om barnets rättigheter, där barnets rätt till yttrandefrihet och ett rikt kulturliv är fastslagna. Det finns tre läroplaner – en för förskolan (Lpfö 98), en för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) och en för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Läroplanerna kompletteras av de lokala skolplanerna som kan utformas på olika sätt men oftast är mer konkreta än läroplanerna när det gäller kulturverksamhet. Kursplanerna för de olika ämnena anger i stora drag vilka kunskaper som eleverna ska inhämta.

Med läroplanen för grundskolan 1980 (Lgr 80) lyftes kulturen in i skolan. Eget skapande, skolans roll som kulturcentrum och dess uppgift att stimulera elevernas intresse fick ett särskilt avsnitt i läroplanen. Särskilda statliga medel satsades på kultur i skolan. I senare läroplaner slogs det fast att kulturella och skapande uttrycksformer var en grundläggande uppgift för skolan. I Lpo 94 står det att ”eleverna skall få uppleva olika uttryck för kunskaper. De skall få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form skall vara inslag i skolans verksamhet.” Inför revideringen av kursplanerna för grundskolan år 2000 infördes estetiska dimensioner i så gott som alla ämnen. Ett vidgat språkbegrepp blev en utgångspunkt för grundskolans kursplaner. Områden som film och media infördes. Kultur och estetik har därmed fått ett genomslag i skolans måldokument och begreppen har preciserats.

6.1.2 FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter slår bland annat fast alla barns rätt till kultur. Artikel 31 erkänner barnets rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionen slår också fast att konventionsstaterna ska ”respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet”. Staterna ska också uppmuntra sådan kulturell och konstnärlig verksamhet som är lämplig och som kommer alla barn till del. Det

innebär bland annat att alla barn har rätt att få ta del av kultur i form av till exempel konst, musik, teater, dans, film och litteratur. De har även rätt att själva producera kultur i olika former.

Genom artikel 12 ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Genom artikel 13 uttrycker barnkonventionen barnets rätt till yttrandefrihet. Den rätten innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer. Staten ska också uppmuntra produktion och spridning av barnböcker, enligt artikel 17.

Det är regeringen som har det yttersta ansvaret för att Sverige följer konventionen. Lokalt, regionalt och nationellt har kommuner, landsting, regioner och myndigheter ansvar för att se till att barnkonventionen efterlevs inom sina respektive områden.

Barnombudsmannen är den myndighet som har i uppdrag att tillse att barnkonventionens anda och intentioner återspeglas i allt beslutsfattande och all verksamhet som rör barn och unga. Barnombudsmannen skall bland annat följa hur barnkonventionen tillämpas vid myndigheter, kommuner och landsting. Som stöd för kommunerna i deras arbete med att tillgodose barns rätt till kultur har Barnombudsmannen tillsammans med Kulturrådet gett ut skriften *Barns och ungas rätt till kultur*.

Barnombudsmannen och Aktionsgruppen för barnkultur genomförde under hösten 2005 en enkätundersökning om barns och ungas kultur- och fritidsvanor. I skriften *Konst, hur man lever, å lite annat* redovisas resultatet av enkätundersökningen. Utgångspunkten för undersökningen var att se om det kulturella utbudet har nått barn och unga, och om de har haft möjlighet att påverka de aktiviteter som erbjuds.

En slutsats är att skolan är en av de viktigaste samhällsliga institutionerna när det gäller barns rätt till kultur. En annan är att skolan har vissa svårigheter att uppfylla sitt uppdrag enligt barnkonventionens definition. Tillgången till kultur ser olika ut i olika delar av landet och i olika åldersgrupper och få barn upplever att de har inflytande över utbud och aktiviteter.

6.1.3 Den nationella kulturpolitiken

Grunden för dagens kulturpolitik utgörs av de nationella kulturpolitiska mål som riksdagen beslutade om 1974 och modifierade 1996. Ambitionen med de nationella målen är att de ska vara vägledande för all kulturverksamhet oberoende av samhällssektor. De nationella kulturpolitiska målen är generella och innehåller inte mål som pekar ut enskilda målgrupper eller konstformer. Generella skrivningar om att barns och ungas kultur skall främjas finns i budgetpropositioner men också i myndigheternas regleringsbrev och de förordningar som styr de statliga bidragen. Regeringens politik är att erbjuda barn- och ungdomskultur av hög kvalitet i hela landet. Det gör man bland annat genom anslag till regionala kulturinstitutioner, Riksteatern, fria teatergrupper, länskonsulenter m.fl.

De nationella kulturpolitiska målen är:

1. *Yttrandefrihetsmålet*: Värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den.
2. *Jämlikhetsmålet*: Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.
3. *Mångfaldsmålet*: Främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar.

4. *Självständighetsmålet*: Ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.
5. *Kulturarvsmålet*: Bevara och bruka kulturarvet.
6. *Bildningsmålet*: Främja bildningssträvanden.
7. *Internationaliseringsmålet*: Främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.

Regeringen tillsatte i juni 2007 en kommitté som ska se över kulturpolitiken. Ett av uppdragen är att behandla behovet av förändringar i de nationella kulturpolitiska målen. Uppdraget ska redovisas senast 31 januari 2009.

6.2 Slutsatser

De nationella styrdokument som finns som har koppling till barns och ungas rätt till kultur, läroplanerna, barnkonventionen och de nationella kulturpolitiska målen ger alla stöd för att stärka kulturens roll i skolan. Kulturrådet kan konstatera att även om målen är av generell karaktär fyller de ändå en funktion av riktningvisare. Detta bekräftas också av den enkät- och intervjuundersökning som redovisas i avsnitt 8. I synnerhet gäller detta läroplanerna och barnkonventionen.

7. HINDER OCH FRAMGÅNGSFAKTORER FÖR SKOLA OCH KULTURLIV ATT SAMVERKA – KARTLÄGGNING AV BEFINTLIGT MATERIAL

7.1 Inledning

Nedanstående sammanställning bygger på en genomgång av det omfattande material som finns om relationen kultur och skola. Materialet består av utvärderingar och forskningsrapporter men också andra typer av material. De statliga initiativ som har funnits genom åren har renderat en mängd skrifter. Rådet har i genomgången enbart fokuserat på texter som särskilt berört uppdraget för denna rapport – att identifiera hinder och framgångsfaktorer för kulturliv och skola att samverka. Rådet konstaterar att materialet är av kvalitativ karaktär. Kvantitativt underlag hade kunnat ge annan kunskap och andra insikter som hade varit värdefulla i arbetet.

Den största delen av det genomgångna materialet berör det som kallas för estetiska lärprocesser och på vilket sätt estetiska metoder kan användas i skolans undervisning. En mindre del av materialet tar upp den professionella kulturens roll i skolan. Båda inriktningarna har dock betydelse för hur skolan och kulturlivet kan samverka. I likhet med de övriga delarna i rapporten har Kulturrådet i detta avsnitt vinnlagt sig om att finna generella hinder och framgångsfaktorer för samverkan mellan kulturliv och skola.

I rapporten *En strategi för kultur i skolan (Ds 1998:58)* skriver den dåvarande Arbetsgruppen för kultur i skolan att skolan är den största kulturinstitutionen av alla. Av rapporten kan Kulturrådet konstatera att det råder en mängd uppfattningar om hur och på vilket sätt skola och kulturliv kan samverka.

7.2 Olikheter i skola och kulturliv

De hinder och möjligheter som nämns i det genomgångna materialet utgår från uppfattningen att skola och kulturliv är *olika*. Skola och kulturliv har *olika* kunskapssyn, *olika* utgångspunkter för arbetet, *olika* sätt att arbeta och *olika* syn på vad som är goda resultat. Men hur stor skillnaden mellan skolan och kulturlivet faktiskt är, är svårt att utläsa av materialet. Kanske spelar detta inte så stor roll, då materialet vittnar om att det finns omfattande *myter och föreställningar om varandra* som påverkar arbetet.

Genom att bland annat följa särskilda skol- och kulturutvecklingsprojekt kunde den då verkamma Arbetsgruppen för kultur i skolan konstatera att mötet mellan skolans kultur och kulturlivet utanför skolan är komplext⁶. En orsak är kulturinstitutionernas brist på kunskap om vardagslivet i skolan, en annan är skolans svårigheter att se kultur som något annat än evenemang utanför det vardagliga skolarbetet.

De utvecklingsprojekt som arbetsgruppen följde med hjälp av observatörer pågick mellan 1997–1999 i nio olika kommuner. Syftet var att få kunskaper som kunde ligga till grund för utformningen av en långsiktig relation mellan skola och kulturliv och att öka medvetenheten om de hinder och möjligheter som kan uppstå när människor i skolan och kulturlivet ska samarbeta.

I projekten uppstod ständigt möten och krockar mellan två kulturer, olika yrkestraditioner, organisation, mål, innehåll, arbetsformer och olika sätt att förhålla sig till barn och ungdom. Konstnärerna upplevde till exempel att skolan såg det som att konstnärlig verksamhet stal tid från den ordinarie undervisningen. Det var också vanligt att konstnärligt inriktade pedagoger i första hand såg till barnen, och glömde att det var lärarna som ansvarade för eleverna och undervisningen. Om man vill förändra skolan är det, menar arbetsgruppen, inledningsvis en mer framkomlig väg att utgå från lärarnas erfarenhet i stället för barnens, utan att tappa barnperspektivet. En annan väg kan vara att öppna upp för diskussion om vilken sammansatt företeelse skolan faktiskt är. Ytterligare en är att förhålla sig till att det är en mycket långsam process att få igång ny verksamhet i traditionstygda miljöer.

Flera av de medverkande i ovan nämnda utvecklingsprojekt beskriver arbetet som givande på många sätt, men också som ett arbete som kantats av problem, motsättningar och konflikter. Svårigheter har handlat om samarbete mellan skola och kulturinstitution, om olikheter i organisation och uppdrag och om skolans kunskapsmål. Under intervjuerna med deltagare i projekten antydde tre problem som grund för att samarbetet hindrats eller försvårats. Brist på *förankring* av utvecklingsarbetet hos dem som ska utföra arbetet, olika meningar om samarbetets *syfte och mål*, och olika uppfattningar om *formerna för samverkan*.

7.3 Kultursyn och kunskapssyn

7.3.1 Kultursyn

Kultur som begrepp är något som diskuteras i rapporterna som togs fram av Arbetsgruppen för kultur i skolan. De observatörer som var kopplade till Arbetsgruppen visar till exempel på en rad oklarheter i diskussionerna om kulturbegreppet. Olika aktörer använder både smala och breda kulturbegrepp, ibland talar man om kulturen i bestämd form, samtidigt som varje möte med en annan människa beskrivs som ett kulturmöte.

En omfattande studie är det forskningsprojekt vid

6. Hanson och Sommansson, *Kulturens asplöv, en idéskrift från sekretariatet för Arbetsgruppen Kultur i skola*, 1998

Malmö högskola som Lena Aulin-Gråhamn varit forskningsledare för. I en av rapporterna, *Vad sägs om "Kultur i skolan"?*⁷, skriver Aulin-Gråhamn och Sjöholm att det i nästan alla texter om kulturens roll i skolan påtalas att kulturens roll i "ett diffust förr" handlade om att "smakuppfostra" barn medan det "nu" handlar om att göra barn och ungdomar delaktiga i kulturlivet. Författarna menar dock att önskan om att förmedla "den goda kulturen" fortfarande är mycket levande inom skolans värld.

Arbetsgruppen för Kultur i skolan skriver, på samma tema, att det finns en "oreflektad önskan" att om barn och ungdomar får skapa själva så blir de automatiskt mer lyhörda och intresserade av kulturlivet⁸. Självklart kan det bli så, men arbetsgruppen menar att kvaliteten i mötet mellan kultur och skola avgörs av sammanhanget och att skolan inte alltid bidrar till ett sådant sammanhang. Arbetsgruppen påpekar vidare att barn som ofta går på teater har andra förutsättningar att tolka ett skådespel än barn som aldrig sett teater. De hänvisar till att kulturstatistiken visar ett klart samband mellan antalet teaterbesök och föräldrarnas socioekonomiska och kulturella status. Utan kunskap om en konstform är det svårt att tillägna sig den. De menar att detta är ett stort socialt och politiskt problem, men också en fråga om pedagogik.

7.3.2 Kunskapssyn

När projektet Kultur för lust och lärande utvärderades så kunde man konstatera att skolans kunskapssyn varierar⁹. Dels finns det lärare och skolledare som har en traditionell kunskapssyn och premierar kärnämnen, och som menar att kultur är något som stjälar tid från inläring. Dels finns det lärare och skolledare som vill arbeta med nya sätt och ha ett helhetsperspektiv i elevernas lärande. Inställningen varierar mycket mellan kommuner, men också mellan lärare.

Myndigheten för skolutveckling menar att det är svårt att hävda arbetet med kultur och estetik i skolan när fokus i skoldebatten ligger på identifierbara kunskapsmål och betyg¹⁰. Myndigheten menar att det finns en föreställning om att estetiska praktiker enbart anses lyckade om man kan visa att barnen räknar och läser bättre efteråt. Men så enkel ser ingen skolverksamhet ut, vare sig den estetiska eller någon annan. Pedagogiska verksamheter är fulla av motstridigheter och komplikationer och kräver tålmodig närläsning och analytisk distansering för att bli förstådda. Alla skolans verksamheter är mer eller mindre rika och mångdimensionella.

7.4 Gemensamma samverkansformer ger kunskap om varandra

Den av regeringen tillsatta kommittén Aktionsgruppen för barnkultur föreslår i betänkandet *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen* (SOU 2006:45) att förskolan och skolan bör utöka sitt samarbete med det professionella kulturlivet, och att samverka med det lokala och regionala kulturlivet bör skrivas in i kursplanerna för vissa ämnen. Myndigheten för skolutveckling, som har regeringsuppdraget att ta tillvara erfarenheterna från regeringens satsning Kultur i skolan, redovisar till Aktionsgruppen att allt fler kommuner strävar efter att samordna sina insatser vad gäller kultur i skolan. Aktionsgruppen anser dock att ytterligare satsningar på samarbeten mellan skola och kulturliv behövs. De konstaterar att i kommuner där samverka existerar finns en medveten strävan att varje barn ska få utveckla sitt skapande och få tillgång till professionell kultur. Där finns ett strukturerat arbetssätt och någon form av samordnare och kulturombud. De konstaterar vidare att aktörerna inom kulturlivet behöver utbildning i skolans uppdrag, styrdokument och organisation, och att skolan på motsvarande sätt behöver lära om kultur, konstnärligt arbete och estetiska läroprocesser. De bägge sektorerna måste lära av varandra.

Gabriella Kalmar har i sitt examensarbete i museologi undersökt relationen mellan museer och lärare¹¹. En slutsats var att museipedagogerna saknade inblick i förberedelser och uppföljningar av skolklassens besök. Författaren menar att samarbete med lärare inför och efter visningar skulle förbättra besöket och förstärka museets roll som en viktig integrerad del i skolarbetet. På så sätt skulle museibesökets funktion som löst utanpåverk utan större betydelse i klassrummet kunna motverkas.

Projektet Flame är ett samverkansprojekt mellan kulturskola och skola som pågår i Stockholms stad. Vid ett seminarium i maj 2007 diskuterades erfarenheterna. Något som flera från kultursektorn tog upp var att de, "kulturlivet", behövde skaffa sig en förståelse för hur de ska kunna arbeta i skolans vardag. En möjlighet som togs upp är att relatera till kunskapsmål från skolans styrdokument som har bäring på de projekt man vill genomföra. Hinder som redovisas är att lärare och kulturpedagoger har olika syn på hur undervisningen ska bedrivas och på relationen till eleverna. Deltagarna i seminariet var därför överens om att det i mångt och mycket handlar om att skola och kulturliv måste hitta ett gemensamt förhållningssätt och språk.

7. Aulin-Gråhamn och Sjöholm, *Vad sägs om "Kultur i skolan"?*, Malmö högskola, 2003

8. Hanson och Sommansson, *Kulturens asplöv, en idéskrift från sekretariatet för Arbetsgruppen Kultur i skola*, 1998

9. Eriksson, Sandberg och Faugert, *Kultur för lust och lärande, ur intressenternas perspektiv, etapp 1. En utvärdering av Skolverkets och Kulturrådets samverkansprojekt*, 2001, SIPU Utvärdering AB.

10. *Kultur och estetik i förskola och skola: Rapport avseende uppdrag till Myndigheten för skolutveckling att genomföra insatser för att utveckla förskolans och skolans kulturuppdrag. Dnr: 2005:167. Myndigheten för skolutveckling.*

11. Kalmar, *Samarbetspartners? Om samarbetet mellan skola och museum*, Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier Uppsala universitet, HT2000.

Även i de utvecklingsprojekt som pågick mellan 1997–1999 togs olika former för samverkan upp. Vikten av tid och plats för skolans och kulturinstitutionernas utförare att mötas, planera och diskutera underströks. Geografiska hinder och hinder i skolornas och kulturinstitutionernas organisation angavs ofta som förklaring till varför möten och samverkansformer inte kommit till stånd på det sätt som önskats.

7.5 Kunskap, kommunikation och samordning

7.5.1 Kunskap

Det finns en rad lärdomar om hinder och möjligheter som går att dra från de satsningar som gjordes inom regeringens satsning på kultur i skolan 1999–2003¹². Bland annat visade det sig att olika grupper hade olika behov av att få samverka att fungera bättre. På de konferenser som anordnades framkom att de som arbetar i skolan vill ha tips om den egna praktiken. Politikerna efterlyste mer forskning och sakligt underlag för att få argument för satsningar på kultur i skolan. Skolledarna uttryckte behov av ökad kunskap om vilken betydelse kultur och estetiska läroprocesser har för elevernas utveckling och lärande. Flera rapporter framhöll rektors ansvar att leda utvecklingsprocesser i en kunskapsorganisation. Det tycks därför som ett påtagligt behov att rektor behöver vetenskapligt grundade kunskaper för att driva utvecklingsprojekt som rör kultur i skolan.

7.5.2 Kommunikation och samordning

I materialet och på konferenser och seminarier som handlar om kultur och skola framförs ofta synpunkten att decentraliseringen i kommunerna har gjort det svårare för till exempel scenkonst att nå ut i skolan och svårare för skolorna att få kontakt med kulturlivet. I en rapport som gjordes av Länsteaterns samarbetsråd och Riksteatern¹³ konstateras att teaterlivet uttrycker vissa svårigheter att få ut sina föreställningar. De hinder som räknas upp är dålig eller ingen samordning, decentraliseringen av kulturpengarna och att det är svårare att få kontakt med skolan. Teatrarna efterlyser samordning och nya krafttag för att återskapa centrala medel. De efterlyser också tid för att skapa utbytes- och erfarenhetskontakter med skolan för att förbättra och underlätta arbetet med skolorna.

I en rapport från Region Skåne¹⁴, framgår det att behovet av samordning blir tydligt när man betänker att barn- och ungdomskulturen spänner över tre verksamhetsområden som i de flesta kommuner tillhör minst två olika förvaltningar – kultur, fritid och utbildning. Hur pass väl

kommunerna skapar strukturer för en stark barn- och ungdomskultur blir därför i hög grad beroende av hur väl man lyckas samordna kulturfrågorna lokalt. På en enkätfråga till kulturcheferna i de skånska kommunerna, om vad de själva upplever att de har för behov rörande barn- och ungdomskultur, var ett återkommande svar att de behöver bättre lokal samordning. Av rapporten framgår också att den kommunala strukturen för att göra kulturen tillgänglig för barn och ungdom ser mycket olika ut i de skånska kommunerna.

I projektet Brytpunkt samarbetade ett antal fria teatergrupper och högstadie- och gymnasieskolor för att få till stånd ett kontinuerligt och långsiktigt samarbete¹⁵. I projektrapporten skriver man att projektet befinner sig på ett fält där det finns många goda ambitioner men också gott om hinder. Vidare skriver man att i kultur- och skolsamarbeten har ofta lärare och elever betraktats som ”de behövande” som mottagit ”kultur och kreativitet”, något som underförstått saknats i skolan.

I rapporten tas ett återkommande problem upp i samarbetet mellan skola och kulturliv – och det är oklarheten på vems villkor och behov samarbetet ska bygga. Bendroth Karlsson skriver att vissa hävdar att det framförallt har skett på kulturlivets villkor; samverkan har erbjudit kulturlivet en möjlighet att sälja sina produktioner och tjänster och skolan ses som en möjlig utvidgning av kulturarbetarnas arbetsmarknad. Andra har menat att arbetet har skett allt för mycket på skolans villkor. Det finns en bild av att skolan bjuder in med armbågen, man vill egentligen inte att kulturen ska ta för mycket tid från ämnesundervisningen. Mötet mellan kulturliv och skola förhindras av myter och fördomar om varandras verksamheter.

Projektet Brytpunkt handlade om att försöka bryta dessa mönster. Kommunikation var en central metod – kommunikation mellan de olika yrkeskategorierna kulturarbetare och lärare. Genom samtal och personlig kontakt försökte man bryta upp känslan av att samtalen fördes på den enas eller andras arena. På detta sätt undvek man att den som var på hemmaplan hade en känsla av tolkningsföreträde. Projektledaren kunde genom sin överblick stimulera och uppmuntra kontakter och se till att rätt personer möttes. Teatergrupperna uppfattade, enligt rapporten, detta som mycket givande, då producenterna inte hade tid eller ekonomiska möjligheter att upprätthålla nätverk och möta skolans aktörer. Lärarna å sin sida tyckte det var bra att Brytpunkt bidrog till en ökad överblick och att projektet gav en möjlighet att ta del av

12. *Kultur i skolan, En skrift om regeringens satsning under 1999–2003*, Regeringskansliet 2005

13. Holmström, Stefan och Kjellander, Lena, *Förstudie kring status, arrangemang och distribution av barn- och ungdomsteater*, Länsteaternas samarbetsråd och Riksteatern, april 2006

14. Pålsson, Fredrik, *Kartläggning av barn- och ungdomskulturen i Skåne*, Region Skåne, 2007

15. Marie Bendroth Karlsson, *Brytpunkt – en viktig mötesplats. En intervju rapport om samarbete mellan skolor i Stockholm, Malmö högskola, RUC 2001*

föreställningar utanför institutionerna. Både lärare och företrädare för de fria kulturarbetarna var överens om att det är viktigt med kontinuitet, personlig kontakt och någorlunda säker finansiering. De menade att det krävs någon som arbetar särskilt med överblick och samordning.

I det tidigare nämnda examensarbetet vid Uppsala universitet ges en liknande bild av samverkan mellan skola och kulturliv¹⁶. Museerna menar att de har för lite personal med för mycket att göra. Museerna har dock inte gjort någon genomgripande analys av varför skolorna inte kommer, och de är osäkra på vad som händer med det material som de skickar till skolorna. Museiföreträdarna beskriver hur lärarna talar om brist på pengar, brist på kraft och brist på samordning. Flera lärare tar upp problemet med att resa med elever. Det blir stökigt och dyrt. Det är något som många museer också ser som skäl till att fler inte besöker museet. En möjlighet kan då bli att få till ett bra avtal med länstrafiken.

7.6 Vikten av engagemang från ledningsnivå

En gemensam synpunkt i allt material som Kulturrådet har gått igenom, är vikten av att projekten förankras. Det handlar dels om att skapa förankring hos lärarna, men också hos rektorer och ledning. Det är alltför många projekt som tycks bygga på "eldsjälars" engagemang och som tyvärr aldrig får långsiktig framgång på grund av just det. Att ha stöd från ledningen verkar vara en avgörande faktor för att samverkan ska lyckas.

I en projektredovisning från Nora kommuns kulturskola¹⁷ återfinns en mängd konkreta exempel på vilka hinder som kan uppstå och vilka möjligheter det finns att vända dem till framgångsfaktorer. Kulturskolan hade som utgångspunkt att om skolan och kulturskolan ska kunna genomföra ett framgångsrikt utvecklingsarbete tillsammans så krävs det att många människor involveras och bjuds in till en bred dialog. En viktig förutsättning är bred förankring bland personal och olika grupper i lokalsamhället. Utvecklingen måste växa fram i dialog med personer, elever, medborgare, olika intressenter. Ett utvecklingsprojekt av detta slag måste skapas av dem som ska vara delaktiga och som ska arbeta med det. Skolledningen blev en viktig och central grupp att involvera. Det var även viktigt att engagera aktörer från kommunens kulturföreningar, föräldrar och elever, politiska partier, ansvariga i olika föreningar, ansvariga i kommunens förvaltningar och ansvariga i kommunala nämnder. Trots den väl tilltagna tiden för detta konstateras det i redovisningen att det ändå fanns problem med förank-

ringen hos skolledarna. Man hade inte lyckats bygga upp en tillräcklig medvetenhet om utvecklingsarbetets syfte och innebörd, bland annat på grund av att man inte hade tillräckligt med erfarenhetsskapande aktiviteter och fortbildning, samt brist på tid och mental förberedelse. Det kan bero på, skriver man, att mera dagsaktuella frågor dominerar i skolan.

Ytterligare lärdomar för att skapa bra möjligheter till samverkan mellan skola och kulturliv presenterades. En är vikten av samplanering – gemensam planering är helt enkelt en förutsättning för att lyckas. Det är också en styrka att visa att utvecklingsarbetet är förankrat i läroplan och skolplan och att betona att det handlar om kvalitativa åtgärder för utveckling/förstärkning av skolan, inte ett tidsbegränsat projekt.

Förankring i alla led och gemensam planering som framgångsfaktorer för samverkan mellan kulturliv och skola framhålls även i en rapport från Västra Götalandsregionen¹⁸. Rapporten är en studie av fem olika skolor i Västra Götalandsregionen och deras förhållande till konst och kultur. Rapportförfattaren skriver att en avgörande faktor för om konst och kultur skall få betydelse i skolans verksamhet är "lärarnas och skolledarnas egna personliga upplevelser av konst och kultur". I de samtal som rapportförfattaren fört med personal på skolorna har det tydligt framgått, att ju mer betydelsefull konst är för skolans personal desto mer får kultur påverka skolans verksamhet och elevernas lärande.

7.7 Projektkultur

Ett ytterligare problem är den projekt- och ansökningskultur som arbetsgruppen Kultur i skola menar finns inom fältet kultur och skola¹⁹. Det finns flera ställen att söka tillfälliga medel från, och den tid som dessa ansökningsprocesser tar stör ofta det kontinuerliga utvecklingsarbetet. Erfarenheterna visar att projektpengar gör att kulturverksamhet definieras som något som ska rymmas utanför skolornas reguljära budget. Kulturen blir en del i skolan under förutsättning att externa medel kommer till. Inte heller utvärderas projekten i tillräcklig utsträckning. Ofta blir utvärderingarna mer legitimerande än kritiskt granskande.

7.8 Forskningen vid Malmö högskola

Malmö högskola visar på flera framgångsrika estetiska modeller inom skolans struktur som lösningar på problemet med hinder för lyckad samverkan mellan kulturliv och skola²⁰. En del är permanentade, andra under upp-

16. Kalmar, *Samarbetspartners? Om samarbetet mellan skola och museum*, Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier Uppsala universitet, 2000

17. *Så skapar vi en kulturskola för lust och lärande. Ett utvecklingsarbete i Nora med stöd av Stiftelsen framtidens kultur 2006*

18. *Vad händer sen då? Långsiktiga effekter av konst- och kulturprojekt i skolan*, Västra Götalandsregionen, Konst och kulturutveckling, 2006

19. Hanson och Sommansson, *Kulturens asplöv, en idéskrift från sekretariatet för Arbetsgruppen Kultur i skola*, 1998

20. Aulin-Gråhamn, red., *Kultur, estetik och skola - Några forskningsperspektiv*. Rapporter om utbildning 9/2002, Malmö högskola 2002

byggnad. De flesta har startat utan föregående resonemang kring estetiska läroprocesser utan byggt på enskilda personers engagemang och erfarenheter från arbete i skolan och har kommit fram med hjälp av envishet, målmedvetenhet och intresse. Några av dem har redovisats i det föregående avsnittet.

Den forskning som bedrivs vid Malmö högskola om hur kulturen kan integreras i skolan är så omfattande och betydande för fältet att vi kort vill beskriva den. Vissa slutsatser som redovisas har tydlig bäring på denna rapports frågeställningar.

Regeringen gav 1999 Malmö högskola i uppdrag att utarbeta olika modeller för kompetensutveckling i kultur och lärande för lärare²¹. Uppdraget, som kom att kallas Kultur och skola (KOS), innebar att analysera och dra slutsatser av genomförda kulturprojekt och, med utgångspunkt i analysen, genomföra utbildningsinsatser, upprätta mötesplatser på Internet och stödja kompetensutveckling av personal vad avser estetiska uttrycksformer som verktyg i verksamheten eller undervisningen i förskola och skola. Därefter skulle KOS överväga och ge förslag till hur vunna erfarenheter kan ligga till grund för inslag i den grundläggande lärarutbildningen och ge förslag till hur genomförda insatser kan tillämpas på nationell nivå.

I *Skolan och den radikala estetiken* skriver Jan Thavenius, Magnus Persson och Lena Aulin-Gråhamn att skolan idag domineras av en *modest estetik* som bygger på en uppsättning oreflekterade kulturbegrepp. Det innebär att för att få en god skola anlägger man antingen ett fosterande perspektiv där den goda kulturen ska motverka ett antal oönskade beteenden hos eleverna. Eller så arbetar man för att vid sidan av kunskapsämnen lämna plats för barnens uttrycksbehov, lek och fria skapande utan krav på särskilt kunskapsinnehåll.

Parallellt med skolans modesta estetik finns *marknadsestetiken*. En sådan estetik tillhandahålls av marknadskrafter som har ekonomiska resurser att påverka barn och ungdomar och kunskaper om hur man kan locka nya kunder. Skolan förhåller sig vanligen till marknadsestetiken antingen genom att inte alls ta del av den, utan ensidigt försvara traditionella estetiska värderingar och konstformer eller genom att mer eller mindre okritiskt anamma marknadsestetikens uttryck. Det forskarna istället förespråkar är den *radikala estetiken* som menar att skolan måste ändra förhållningssätt till konsten och estetiken för att göra lärandet meningsfullt. Genom att använda konstens metod av undersökande, ifrågasättande

och gestaltande av världen ur ett humanistiskt perspektiv når eleverna en helt annan insikt och kunskap än genom skolböckernas mer traditionella presentation av "objektiv" kunskap.

Forskarna skriver att arbetet med kultur och estetisk i skolan kan utveckla skolans kultur- och kunskapssyn, undervisningens former och innehåll och göra läroprocesser bättre, men *hur* skolan arbetar med kultur och estetik är sällan beskrivet. Erfarenheterna är för sällan dokumenterade och det finns för lite forskning inom området. Samtidigt finns det ett stort antal engagerade personer och verksamheter som behöver synliggöras i ett skolutvecklingsperspektiv. Det gör att bilden av de verksamheter som ryms inom begreppet kultur och skola blir komplexa och mångtydiga. Å ena sidan ser vi ett myller av projekt och satsningar, å andra sidan publiceras rapporter om att estetiska verksamheter tunnans ut och försvinner. I backspegeln konstaterar forskarna att många tillfällen att ta tillvara goda erfarenheter gått förlorade. Många goda försök att förändra skolan och undervisningen har på så sätt blivit osynliga eller runnit ut i sanden.

I alltför liten utsträckning diskuteras hur motkrafterna för att nå en framgångsrik samverkan mellan kulturliv och skola i realiteten ser ut. Aulin-Gråhamn och Sjöholm skriver i *Vad sägs om "Kultur i skolan"?*²² att när man i skolan *tar* om kultur som en del av skolans vardag är det få som inte bejakar de tankarna. Det är på genomförandestadiet som åsikterna går isär och skillnaderna blir tydliga. Enligt författarna finns det många förklaringar till varför det är så. Det handlar dels om skolans tradition och skolans personal. Men det kan också handla om att ett arbetssätt som innefattar estetisk gestaltning kräver en annan lärarroll än vad vi är vana vid. Föräldrar kan också vara ett bromsande hinder, då de kan ha starka föreställningar om hur undervisningen ska bedrivas. Man kan beskriva det som att vardagen blir en återkommande motkraft mot förändring. Under lärarutbildningarna är många lärare övertygade om estetiska verksamheters kraft och uttrycksmöjligheter, väl ute i skolorna möts de av en annan verklighet än den som de har lärt sig tro på. Även Aulin-Gråhamn och Sjöholm betonar skolledningens roll. Om man har en ledning som legitimerar arbetet för kultur i skolan, så kan man driva ett utvecklingsarbete för samverkan mellan kulturliv och skola. Har man det inte blir det på lång sikt mycket svårt att göra det.

Den forskning som Malmö högskola har bedrivit har varit viktig för kunskapsuppbyggnaden på området. Den har hjälpt till att kategorisera och sortera bland de

21. Aulin-Gråhamn, Persson och Thavenius, *Skolan och den radikala estetiken*, Rapporter om utbildning, Malmö högskola, lärarutbildningen, 1/2002

22. Aulin-Gråhamn och Sjöholm, *Vad sägs om "Kultur i skolan"?*, Malmö högskola, 2003

många erfarenheter som olika kultur i skolan-projekt har bidragit med.

7.9 Slutsatser

Nedan följer en kortare sammanfattning av de framgångsfaktorer och hinder för samverkan mellan kulturliv och skola som Kulturrådet har sett i det genomgångna materialet.

Framgångsfaktorer

- Kommunikation och dialog mellan kulturliv och skola för att formulera gemensamma mål och hur man ska nå dem.
- Fortbildning för kulturlivet i skolans uppdrag, styrdokument och organisation samt fortbildning för skolans personal i kultur, konstnärligt arbete och estetiska läroprocesser.
- Förankring av projektet eller verksamheten i alla led, från politiker till tjänstemän, skolledare, lärare och lokalsamhället.
- Kulturliv och skola genomför gemensam planering av projekt
- Samordningsfunktion som fungerar som ett nav mellan skola och kulturliv.
- Styrdokument som stöd i förankringen av samverkansarbetet.
- Samarbete mellan skolan och kulturlivet före och efter t.ex. ett museibesök eller teaterföreläsning skapar förutsättningar för att integrera kulturen i skolan.
- Att använda sig av goda exempel förutsätter att man anpassar det till sina egna förutsättningar.
- Insikt hos beslutsfattare och aktörer om att förändringsarbete tar tid.

Hinder

- Skola och kulturliv har olika kunskapssyn, vilket skapar oklarheter kring vilka mål med samverkan man vill uppnå och hur man ska nå målen.
- Skola och kulturliv har olika syn på begreppet kultur vilket även det skapar oklarheter kring mål och syfte med samverkan.
- Skola och kulturliv har olika föreställningar och fördomar om varandras verksamheter.
- Olika grupper med ansvar för utbildning har olika behov av kunskap om kulturområdet för att samverkan ska fungera bra.
- Kulturprojekt i skolan ligger ofta utanför skolans ordinarie budget. Tid och resurser läggs på ansökningsförfaranden i stället för på utvecklingsarbete vilket gör att långsiktiga förändringar uteblir.
- Forskning och utvärderingar om hur och varför man arbetar med kultur i skolan saknas. En sådan forskning skulle kunna ge stöd till varför kultur i skolan är viktigt.

8. INTERVJUER OCH ENKÄTER

8.1 Inledning

Kulturrådet har intervjuat 42 personer som arbetar direkt eller indirekt med kulturaktiviteter i skolan. Intervju-personerna finns på statliga myndigheter, rikstäckande intresseorganisationer samt inom regioner och kommuner. Intervjuerna har gjorts via telefon och/eller skriftlig enkät. Frågorna har i första hand berört framgångsfaktorer och hinder för samverkan mellan kultur och skola. Frågor om måldokument och lokala samverkansavtal har också behandlats. Fullständig förteckning över intervju-personerna återfinns i bilaga 2. Därutöver har en enkät skickats ut till landstingens/regionernas kulturchefer. Dessa har i vissa fall besvarats av kulturcheferna själva, i vissa fall har enkäten skickats vidare till länskonsulenterna eller någon annan inom organisationen. Enkäten har även skickat till landets centrumbildningar. En förteckning över vilka landsting/regioner och organisationer som besvarat enkäten finns i bilaga 3.

8.2 Framgångsfaktorer

8.2.1 Förankringskedjan

God förankring är en avgörande framgångsfaktor enligt informanterna. Det gäller förankring såväl i den politiska ledningen som i skolledningen. Kulturens väg från politiskt beslut till den enskilde eleven består av en kedja med flera länkar. En samordnare måste ha uppbackning från sin region/kommun. En engagerad klasslärare eller ett kulturombud måste känna att det finns stöd från rektor. En kulturpedagog måste ha lärarens stöd i klassrummet. Elevens möte med kulturen avgörs av att ingen av länkarna i denna kedja brister.

Ett sätt att underlätta förankringen på politisk nivå är ett tätare samarbete mellan kultur- och skolpolitiken. Flera av de intervjuade efterlyser en tydligare ansvarsfördelning och gärna gemensamma uppdrag, samt kompetensutveckling för politiker. Samsyn och gemensam värdegrund upplevs som mycket viktig.

8.2.2 Skolledaren

Flera av de intervjuade framhåller vikten av förankring hos skolledaren. Det är lättare för en klasslärare att få gehör för sina idéer hos en chef som är införstådd med kulturens möjligheter i det löpande skolarbetet. Stöd från skolledaren anses vara mycket viktigt. Inte minst för kulturombud eller annan skolpersonal som är engagerad i kulturfrågor.

Flera informanter understryker även vikten av att skolledaren har förvärvat en kunskap om varför och hur

kultur kan användas i skolan. Skolledaren måste förstå varför personalen driver kulturprojekt, eftersom kulturen kan uppfattas konkurrera med annan verksamhet i skolan. Om skolledaren själv har ett kulturintresse och engagemang för kulturfrågor underlättar detta.

På Västangård skola i Umeå är rektorn också chef för stadsdelens bibliotek. Det innebär fördelar i samarbetet med skolan till exempel vad gäller öppettider och inköp. Skolans läromedel är registrerade i bibliotekets katalog, lärarna är intresserade av bibliotekets verksamhet och man har en litteraturpedagog anställd.

När kulturskolan i Nora, i ett utvecklingsprojekt, integrerades i grundskolan 2004–2006 lade man stor vikt vid förankringskedjan. Dock visade det sig svårt att förankra processen hos skolledarna. Anledningen, enligt projektredovisningen, var att man inte hade lyckats medvetandegöra utvecklingsprojektets syfte och innebörd hos skolledarna. Det saknades fortbildning och erfarenhetskapande aktiviteter som skulle ha kunnat förklara hur och varför kulturskolan skulle integreras i den reguljära skolan.

Ett exempel på hur denna kunskap kan förvärfvas är Dramatiska institutets kompetensutbildning för skolledare. DI erbjuder, tillsammans med Svenska Filminstitutet och lokala resurscentra i film, utbildningar i rörlig bild för skolledare. Kommuner i Sörmland samt Umeå och Helsingborg har under åren köpt in tvådagarsutbildningar.

Utbildningen av skolledarna är första steget av tre i ett pedagogiskt utvecklingsprojekt; skolledare, lärare, elev.

Under två dagar får skolledarna praktiskt arbeta med film och rörliga bilder. Utgångspunkten för arbetet är produktion och reflektion. Syftet är att skolledarna själva, genom att konkret arbeta med rörliga bilder, ska upptäcka hur stimulerande filmmediet är, samtidigt som de ska få kunskap om mediets pedagogiska möjligheter. Efter avslutad och utvärderad utbildning förmedlar skolledarna insikterna till skolans övriga personal, att visualitet och ett vidgat textbegrepp är effektiva pedagogiska verktyg. Därefter erbjuds klasslärarna korta högskolekurser i rörlig bild. De lär sig att sätta in mediet i ett pedagogiskt sammanhang. Det sista steget är lärarens praktiska arbete med rörliga bilder tillsammans med eleverna i klassrummet.

Utvecklingsprojektet startade år 2005 med Strängnäs kommun. Enligt informanten är efterfrågan stor, främst därför att skolorna, i samband med bland annat språkundervisningen, insett att filmskapande även kan användas

i den övriga undervisningen. Avgörande framgångsfaktorer har varit förankringskedjan, från politiker till elev.

8.2.3 Klassläraren

Avgörande för ett lyckat möte med kulturen i skolan, antingen i form av en professionell konstupplevelse eller som ett återkommande möte med en kulturpedagog i den reguljära undervisningen i klassrummet, är i slutändan klassläraren. En fri teatergrupp eller en kulturpedagog lyckas bara med sitt uppdrag och når fram till eleverna om legitimitet finns hos klassläraren, eftersom läraren är den person i skolan som har tätast kontakt med eleverna.

Ett exempel på samarbete mellan kulturpedagog och klasslärare sker vid enheten Kulturkopplingen i Malmös stadsdel Västra innerstaden. Kulturpedagogen skriver där ett avtal med klassläraren. Både lärare och pedagog bidrar med sina respektive kompetenser. I ett nära samarbete ökar förståelsen för varandras uppdrag.

I Malmö uppfattar, enligt informanten, lärarna inte kulturen som en pålaga ovanifrån, vilket annars är ett relativt vanligt hinder. Andra klasslärare i Malmö, som är ovana att använda kultur i undervisningen, ser hur deras kollegor återkommande använder kulturen som ett verktyg och kan därav få en uppfattning om hur och varför kulturen kan användas i undervisningen. Det nära samarbetet mellan klasslärare och pedagog skapar god förankring och kontinuitet i stadsdelen. Avgörande för framgång är att skolorna själva efterfrågar kultur i skolorna. Kulturkopplingen i Malmö, liksom Kulturbyrån i Trollhättan som arbetar på ett likartat sätt, är sedan länge permanenta verksamheter.

8.2.4 Struktur för samordning

Förekomsten av en bra struktur för samordning är en tydlig framgångsfaktor i det sammanställda intervju- och enkätmaterial. En sådan struktur finns på många platser i landet, både regionalt och lokalt; Blekinge, Västra Götaland, Skåne, Södermanland, Göteborg, Simrishamn, Trollhättan, Hällefors, Arvidsjaur m.fl. Samordningen kan se mycket olika ut: en regional konsulent, en kultursekreterare, en barnkultursamordnare. Gemensamt är att strukturen syftar till att skapa en överblick över det barnkulturella fältet och öka kunskapen om och förståelsen för både kulturliv och skola. Elevers möte med kulturen underlättas betydligt om det finns en samordnade funktion som är kontinuerligt uppdaterad på det kulturella utbudet och samtidigt känner skolans rutiner. Samordnaren känner till skolornas behov och kan lättare koordinera arrangemangen och planera kulturmöten för flera skolor i kommunen eller regionen. Där samordnare

saknas tvingas till exempel fria kulturgrupper kontakta varje enskild skola.

I Umeå är skolans kulturverksamhet samlad i Kulturverket som finansieras av kultur- och skolförvaltningarna tillsammans med kommundelsförvaltningar och kommunstyrelsen. För tillfället har man också medel från Allmänna arvsfonden för utvecklingsarbete. Verksamheten samlas under den pedagogiska modellen ”Barn säger åt proffsen vad dom ska göra” vilket förutsätter att eleverna har inflytande i verksamheten. Samverkan, samordning och förstärkning är grunden för kulturverkets sätt att arbeta.

Ett nära samarbete mellan skolan och en samordnare i regionen/kommunen underlättar planering och kontinuitet. På de ställen i landet där nätverk är väl utbyggda finns ofta en eller flera samordnare. Eftersom samordnaren har kontakt med både skola och kulturliv blir denne en naturlig spindel i det regionala eller lokala nätverket.

Göteborg har en barn- och ungdomskulturgrupp där samordnare, konsulenter och representanter för institutionerna ingår. I Göteborg finns samordnare i varje stadsdel. De träffas varje månad och bjuds också in till kulturaktiviteter. Dessutom finns kulturombud på skolor och andra platser där barn återfinns.

I bland annat Trollhättans kommun och Malmö stad finns beställar- och utförarenheter. Kulturbyrån i Trollhättan är sedan 1997 en samordnande och administrativ avdelning för barn- och ungdomskulturverksamhet för åldrarna 0–16 år. Verksamheten sker främst inom skolan. I Västra innerstaden i Malmö finns ovan nämnda Kulturkopplingen som samordnar kulturaktiviteter för förskolor och skolor. Enheten ställer 4,5 kulturpedagoger till skolornas förfogande.

Gemensam framgångsfaktor, betonar man både i Trollhättan och i Malmö är att skolorna beställer och enheterna utför. Avgörande är att pengarna inte finns hos skolorna utan ligger kvar hos samordningsfunktionen. Man understryker att det måste finnas en stark politisk legitimitet för detta beslut.

8.2.5 Nätverk

Flera intervjuade framhåller vikten av att hålla nätverk levande. Det görs lättast av en samordnare/konsulent. En samordningsfunktion kombinerat med nätverk med tydliga roller och tydligt ansvar borgar för långsiktiga effekter, enligt informanterna.

På många orter i landet finns kulturombud. Göteborg har ca 1 000 ombud på förskolor, grundskolor, kulturskolor och gymnasieskolor. Ombuden ingår i etablerade barnkulturnätverk, tillsammans med samordnarna i stadsdelarna. Alla kulturombud är utsedda av sin en-

hetschef eller rektor och har ett uppdrag att sprida information och lyfta kulturfrågorna under personalmöten och på möten med föräldrar. Varje ombud får ett ”kulturpass”, en biljett som fungerar till diverse kulturprogram. På så vis uppmärksammas den insats kulturombuden gör samtidigt som dessa samtidigt görs delaktiga i kulturlivet.

I Trollhättan finns 130 kulturombud, 1–2 st. på varje förskola och skola. Deras uppgift är att visa lärare och förskolelärare vad Kulturbyrån kan erbjuda. Uppdraget är en del av lärartjänsten. En gång per år genomförs en särskild kulturombudsdag i Trollhättan. Skolorna tar då in vikarier för de lärare som är kulturombud.

Nätverk med andra deltagare än aktörer inom kultur och skola är också vanligt. Variationen är stor i landet eftersom nätverken konstrueras utifrån lokala och regionala behov. I till exempel Skara kommun samverkar inte bara Västra Götalandsregionen, länsmuseum, biblioteket och skolan utan också domkyrkan, näringslivet, turistnäringslivet och andra lokala aktörer utanför kulturfältet. Ambitionen är att lansera Skara som medeltidsstad. Eleverna deltar i medeltidsdagar och arbetar utifrån bestämda ämnen och teman. Extrakostnader för skolorna i samband med arrangemang finansieras av privata aktörer.

8.2.6 Lokala handlingsplaner

Påfallande många av de intervjuade uppger att övergripande måldokument har ringa eller ingen betydelse. Betydelsen ligger i stället i framtagandet av dokumenten. Detta gäller framförallt regionala och lokala dokument. Förankringen blir bättre om kulturen och skolan gemensamt processar fram dessa dokument.

I Trollhättans kommun togs en handlingsplan fram 1999. Arbetet utfördes av Kulturenheten tillsammans med representanter från samtliga av kommunens skolområden. En politisk styrgrupp tillsattes. Handlingsplanen är grundad på FN:s barnkonvention och förskolans och skolans läroplaner. Den är antagen av både utbildningsförvaltningen och kulturförvaltningen. Den ingår också i skolplanerna. All skolpersonal har ett eget exemplar av planen.

Också i Arvidsjaur är både utbildningsförvaltning och kulturförvaltning delaktiga i kommunens *Kultur(läro)plan förskola/skola 2005–2009*. I planen finns alla mål och strävanden för kommunens kulturarbete för barn. Planen fungerar som riktlinje för kulturförvaltning och skolor.

I Malmö arbetas alltid ett samverkansavtal fram mellan Kulturkopplingens kulturpedagog och klassläraren. Avtalet beskriver syfte, mål och innehåll för insatsen. Kulturpedagogen ska arbeta tillsammans med klassläraren i klassrummet och utgår därför i sitt arbete från un-

dervisningen. Grunden är skolans uppdrag och kulturpedagogen bidrar med sin kompetens och klassläraren med sin. Uppföljning och utvärdering sker.

I Simrishamn finns en liknande verksamhet som i Trollhättan och Malmö. Den kulturpedagogiska enheten i Simrishamn har fast anställda pedagoger inom drama, konst, film, dans, litteratur och musik. Men Simrishamn har även en ”kulturgaranti”. Kulturgarantin ligger inom skolans verksamhet och garanterar alla grundskoleelever tillgång till kulturupplevelser varje skolår samt möjlighet att själva skapa och reflektera. Dessutom säkerställer kulturgarantin att de ordinarie lärarna får kontinuerlig kompetensutveckling inom kulturområdet.

Alla grundskoleelever tar varje skolår del av en upplevelse – till exempel en föreställning, utställning, film eller konsert – och arbetar i klassen kring upplevelsen med en kulturpedagog i samarbete med ordinarie lärare. Upplevelsen ska vara av professionell art och hålla en hög kvalitet. Valet av föreställning sker i samarbete med lärare, kulturpedagoger och elever.

Dessutom möts kulturpedagoger och skolans lärare i erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling för att integrera kulturpedagogik i skolans vardagliga arbete. Detta sker vid minst två tillfällen per läsår. Varje kulturpedagog ansvarar för 2–3 lärargrupper.

En framgångsfaktor, enligt informanten, är att enheten ligger under barn- och utbildningsförvaltningen. Att den är en bland flera ”skolenheter” underlättar samarbetet med skolornas lärare. Kultur blir en del av skolans värld och inte något som kommer utifrån. Arbetet i Kulturgarantin utgår från mål i lokala skolplanen och läroplanen, kombinerat med erfarenheter från kulturpedagogiskt arbete och dialog med personal inom skola och barnomsorg. Simrishamn saknar traditionella målformuleringar och policydokument. Informanten understryker att sådana dokument inte ger garantier för att en verksamhet ska lyckas. Däremot är man noga med en tydlig struktur för kulturverksamheten i skolan. Man undviker att låta verksamheten vila på enskilda personer och därmed vara beroende av dessa.

Flera av de intervjuade kulturaktörerna framhåller att man vill se ett närmare samarbete med skolan. Framförallt gäller detta på planeringsnivå. Gemensam planering skapar gemensam värdegrund när handlingsplaner eller samverkansavtal tas fram. Övergripande dokument, som till exempel barnkonventionen, kan fungera som stöd i förankringsarbetet. Men lokala handlingsplaner som arbetats fram i samverkan mellan skola och kulturliv eller lokala samverkansavtal, där ansvar, innehåll och tidplan framgår, upplevs som väsentligare.

8.3 Hinder

8.3.1 Brist på kunskap

Det främsta hindret för samverkan mellan kultur och skola enligt intervjuer och enkäter är brist på kunskap. Kulturlivet har inte tillräcklig kännedom om skolan och skolan är inte medveten om hur kulturen kan användas i undervisningen. Framgångsexempel, som Göteborg, Malmö och Trollhättan vittnar om betydelsen av dialog mellan lärare, rektorer och kulturliv för att undanröja detta hinder. Trots att stöd för kulturen finns i flera av skolans övergripande dokument, till exempel kursplanerna för flera av skolämnena, så upplever flera intervjuade att det personliga mötet är avgörande.

8.3.2 Ekonomiska resurser

Intressant är att notera att påfallande många inte nämner ekonomi som ett hinder för kultur i skolan-arbetet, även om det naturligtvis är ett antal som gör det. Samtidigt måste man ha i åtanke, att de strukturella förändringar som både kulturliv och skola önskar kostar pengar. En samordningsfunktion eller tid för lärare att driva kulturprojekt i skolan är även det försett med en prislapp. Brist på ekonomiska resurser betyder brist på kulturinsatser i skolan. Men å andra sidan betyder en tydlig politisk vilja att resurser till kulturverksamhet kommer skolorna till del. Ett antal informanter beskriver därför kommunernas framtida ekonomi och därav följande politiska prioriteringar och beslut som en källa till oro. Skulle de politiska prioriteringarna ändras eller kommunen drabbas av en nedgång i ekonomin utgör det definitivt ett hinder för fortsatt framgångsrikt arbete.

Det kan vara värt att notera i sammanhanget att i de kommuner som lyfts fram som lärande exempel finns den politiska vilja som genererar pengar. Det innebär troligen att man i sin planering inte i första hand behöver fokusera på ekonomiska frågor. Hade Kulturrådet valt att istället intervjua representanter för kommuner med vilja men utan resurser hade antagligen de ekonomiska hindren tydligare belysts.

8.3.3 Övriga hinder

Andra hinder beskrivs också i intervjuvaren, till exempel långa avstånd till kulturinstitutionerna, brist på tid att planera aktiviteter, skolornas långa framförhållning och, enligt skolan, kulturlivets korta dito, dålig erfarenhet från tidigare kulturmöten, för stora skolor, ett kulturellt ovanifrånperspektiv, osv. Men kulturlivets brist på kunskap om skolans uppdrag och skolans brist på kunskap om kulturen som pedagogiskt verktyg överskuggar dessa hinder, enligt intervjuvaren. Inser inte skolan betydelsen av mötet med en professionell konstnär eller en

dramapedagog i klassrummet upplevs sannolikt andra hinder större. Det kan vara hinder som brist på tid, bristande kollektivtrafik till kulturinstitutionerna osv.

Ytterligare ett hinder som flera av de intervjuade har framhållit är bristen på undervisning i kultur och estetik i lärarutbildningarna. Det saknas dock i dag en samlad bild av i hur hög grad kultur och estetik förekommer i landets lärarutbildningar. När det gäller de konstnärliga högskolornas arbete med kultur för barn och unga har vi här framhållit Dramatiska institutet. Liksom vad gäller lärarutbildningarna saknas dock en samlad bild av hur de konstnärliga högskolorna arbetar med barn- och ungdomskultur.

Flera av de intervjuade efterlyser planering av kulturinsatser tillsammans med skolan, ett långsiktigt perspektiv, gemensam kompetensutveckling, mer forskning samt kultur i lärarutbildningarna. Samtliga dessa insatser torde boga för att öka kunskapen om kulturens betydelse i skolan.

8.4 Slutsatser

- En betydande framgångsfaktor är god förankring på samtliga nivåer. Förankringskedjan består av flera länkar, från politiskt beslut till barnets möte med kulturen. Det är avgörande att ingen av länkarna brister. Kedjan blir starkast vid personliga möten.
- En uppbyggd struktur för samordning utgör det effektivaste sättet att tillförsäkra att barn i förskolan och skolan får möta kultur. Strukturen bidrar till ökad kunskap om och inblick i både kulturliv och skola. Kommuner där en samordningsfunktion finns erbjuder skolorna ett utbud av kulturpedagoger och professionellt kulturliv men fördelar inte pengarna till skolorna. De tar emot och utför skolornas beställningar. I dessa kommuner finns en respektfull dialog mellan beställare och utförare. Dialogen skapar en gemensam värdegrund och kontinuitet.
- Regionala/lokala nätverk har stor betydelse. Deras utformning varierar stort i landet. Ett vanligt problem är att hålla nätverken levande över tid. En samordnare/konsulent gör detta arbete lättare.
- Handlingsplaner, samverkansavtal och andra dokument som arbetas fram gemensamt mellan kulturpolitiker och skolpolitiker, mellan barnkultursamordnare och skolledare, mellan kulturpedagoger och klasslärare upplevs som viktigare än övergripande måldokument.
- Det största hindret för lyckade kulturinsatser i skolan är brist på kunskap om varandras verksamheter. Det personliga mötet kan överbrygga den klyftan och underlätta skapandet av en gemensam värdegrund. Av-

görande för lyckade kulturinsatser i skolan är respekt för varandras yrke och uppdrag. Kulturen måste lära sig mer om skolan och skolan om kulturen. Regioner/

kommuner som lyckas med kultursatsningar i skolan präglas av gemensam planering, samsyn och ömsesidig respekt för varandras uppdrag.

9. BARNS OCH UNGAS TILLGÅNG TILL KULTUR I DANMARK, NORGE OCH FINLAND

9.1 Inledning

För att få en nordisk utblick har Kulturrådet tittat på hur strukturerna för att stärka kulturens roll i skolan ser ut i Danmark, Norge och Finland.

9.1.1. Danmark

Sedan 2003 finns ett centralt, rådgivande organ – Børnekulturens Netværk – för barn- och ungdomskultur i Danmark. I nätverket ingår representanter för Biblioteksstyrelsen, Det Danske Filminstitut, Kulturarvsstyrelsen och Kunststyrelsen. Från och med 2005 ingår också Undervisningsministeriet och ministeriet för familje- och konsumentfrågor.

Nätverket har till huvuduppgift att samordna insatser för barnkultur och ska också se till att kulturinstitutioner och organisationer engageras i barnkulturarbetet, och att det blir ett samspel mellan lokal, regional och nationell nivå.

Enligt handlingsplanen för 2006–2007 ska nätverket arbeta gentemot förskola, skola och familj och i första hand inrikta sig på följande frågor:

- mötet med den professionella konstnären
- förmedling till små barn
- kompetensutveckling inom förmedling
- barnkultur på nätet
- internationellt barnkulturutbyte

Tanken är att arbetet ska vara områdesövergripande och att det ska förankras i de nybildade storkommunerna. Nätverket ser sig som en aktiv partner när de nybildade kommunerna ska formulera en ny barnkulturpolitik. Man bedömer också att det blir goda möjligheter att inspirera kommunerna till konkreta projekt och visa på goda exempel i andra delar av landet. Det pågående arbetet med att utveckla barnkulturen ses också som en modell för andra former av kommunövergripande arbete.

Nätverket har valt ut 14 modellkommuner som ska utveckla nya metoder för arbetet med kultur, barn och fritid. Ytterligare 20 kommuner har bjudits in att följa projekten vid konferenser och seminarier och genom rådgivning.

Undervisningsministeriet och Kulturministeriet arbetar tillsammans med att ta fram undervisningsmaterial i anslutning till den nya kulturkanon som regeringen beslutat om. Man arbetar även med att utveckla material som ökar tillgängligheten till museernas samlingar. Nätverket har särskilt uppmärksammat barns möjlighet att ta del av kultur i skolan.

För att alla barn ska få del av konst och kultur satsar nätverket särskilt på små barn, dels genom konkreta, lokala aktiviteter, dels genom att göra pedagoger, bibliotekarier och andra kulturförmedlare medvetna om små barns rätt till konst och kultur. Exempel på centralt planerade aktiviteter är Læselystkampagnen, Huskunstnerordningen och Historiens Dag.

Nätverket organiseras genom ett centralt kansli placerat på Biblioteksstyrelsen. Kansliet finansieras av särskilda medel – 10,6 miljoner danska kronor. Till detta kommer egna medel från respektive deltagande organ.

9.1.2 Norge

I Norge sker sedan 2002 en särskild satsning på kultur i skolan – *Den kulturelle skolesekken*. Målet med satsningen är att alla elever i grundskolan ska få tillgång till ett professionellt kulturutbud men också att eleverna ska få ett positivt förhållande till och bli bekanta med konstnärliga och kulturella uttrycksformer. Avsikten är att kulturell och konstnärlig verksamhet ska ingå i skolans läroplaner.

Det särskilda sekretariatet, som har skapats för att genomföra satsningen, är placerat på ABM-utveckling. Ansvariga departement är Kyrko- och kulturdepartementet och Utbildnings- och forskningsdepartementet. Viktiga aktörer i genomförandet är fylkena, som har ett samordningsansvar, men också kommuner och enskilda kulturinstitutioner. Tanken är att den lokala styrningen ska vara stark. Skolesekken finansieras av överskottet från tipsmedel med 167 miljoner norska kronor (2007/2008).

Den treåriga utvecklingsfasen 2003–2006 har nu utvärderats. Bland de slutsatser som utvärderarna har kommit fram till är bland annat att det delade ansvaret mellan utbildnings- och kultursektorn har vållat en del problem. Man konstaterar att de båda sektorernas uppdrag är olika. Kultursektorn ska av tradition uppfostra publiken och värna om kulturens egenart, medan skolan har ett samhällsuppdrag som går ut på att socialisera eleverna och göra dem till goda medborgare. Rollerna är också olika. Kultursektorn spelar rollen som kvalitetssäkrare, medan skolan i första hand är mottagare. En annan slutsats är att en större del av utbudet borde ge möjlighet till egenaktivitet.

Utvärderarna menar att konst och kultur i skolan kan ha en demokratiserande funktion på så vis att eleverna får gemensamma referensramar. Detta förutsätter god tillgänglighet för alla och skolan är den arena där alla barn och unga möts.

Kunskapsdepartementets strategiplan för konst och

kultur i skolan (*Skapande läring*. Kunskapsdepartementet juni 2007) anger som mål för den nationella politiken att utveckla kulturverksamhet och estetisk och skapande kompetens hos barn, elever och anställda i förskola, grundskola och högre utbildning. Strategiplanen klargör även ansvarsförhållandena för de olika aktörerna inom kultur- och utbildningssektorn. Den kulturelle skoleseken är en aktör, men också kulturskolan och lärarutbildningarna. Det nybildade nationella centret för konst och kultur vid Högskolan i Bodø nämns t.ex. som en viktig aktör för genomförandet av regeringens strategiplan.

9.1.3 Finland

Barn- och ungdomskulturfrågorna lyder i Finland under Undervisningsministeriet. Ett av fokusområdena i undervisningsministeriets verksamhet är främjande av barnkulturen. Främjandet sker med statliga medel och strategiskt arbete.

Flera enheter vid Undervisningsministeriet hanterar frågor som rör barn och kultur. Konst- och kulturarvsheten tar barnkulturen i beaktande vid finansieringen av konst- och kulturinrättningar, organisationer och konstområden. Mediekulturenheten svarar för främjande av barnkulturen i bibliotek, media och film. Ungdomsenheten främjar barnkulturen genom att stödja hobbybaserad kulturverksamhet för unga. Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen ansvarar för ärenden som gäller verksamhet under skoltid, förskoleundervisning, grundläggande konstundervisning samt frågor som gäller yrkesutbildning inom konst. Till sin hjälp har ministeriet en arbetsgrupp som samordnar enheterna ovan.

Andra aktörer inom statsförvaltningen är bland annat barnkultursektionen vid Centralkommissionen för konst samt de regionala konstkommissionerna.

Undervisningsministeriet har utarbetat ett barnkulturpolitiskt program för att utveckla barnkulturen. Programmet löper 2003–2007 och innehåller förslag till åtgärder och riktlinjer för barnkulturfrågorna. Riktlinjerna berör alla kommuner, organisationer och konstinrättningar.

Prioriterade områden i undervisningsministeriets verksamhet är

- kulturarvet,
- filmkonst,
- etablering av ett nätverk av barnkulturcentra,
- främjande av konst- och kulturtjänstutbudet för barn med funktionshinder,
- främjande av innehållsproduktion i kultur, litteratur och informationssökning.

9.1.4 Kultur i finska skolor

Sedan grundskolan infördes i Finland har det funnits en lag om grundläggande konstundervisning i kommunerna. Lagen ligger till grund för de finländska musik- och kulturskolornas verksamhet.

Inom de flesta kommuner verkar ett kommunalt musikinstitut som har hand om den grundläggande undervisningen i musik. Undervisning i andra kulturformer, som bildkonst, dans, hantverk, drama, litteratur och skrivande sker ofta via de finländska medborgar- eller arbetarinstitutionerna.

Den finländska Utbildningsstyrelsen driver löpande ett flertal projekt kring kultur och kreativitet i skolan. Projekten genomförs i huvudsak i skolorna med stöd och handledning av Utbildningsstyrelsen och är ofta konstområdesöverskridande.

Även de större kulturfonderna satsar på kopplingen mellan kulturliv och skola. Svenska kulturfonden har redan i flera år reserverat medel för detta ändamål, så att skolorna kontinuerligt kan söka pengar för att engagera konstnärer som pedagoger.

Svenska kulturfondens projekt Kultur i skolan är riktat till alla finlandssvenska skolor i Finland. Målsättningen är att sammanföra elever, lärare och kulturliv till en kreativ process som stöder elevernas utveckling. I en databas (www.kulturiskolan.fi) presenteras kulturarbetare som vill ha samarbete med skolan. Skolorna erbjuds ett ”kulturpaket”, bestående av en kulturpedagog och 10 undervisningstimmar. I ansökan beskriver skolan hur man planerar att integrera kultur i undervisningen samt vilka skolämnen som berörs. Kulturpedagogen planerar tillsammans med läraren och arbetar sedan gemensamt med eleverna i klassrummet. Varje skola kan erhålla fyra kulturpaket per läsår. Skolorna står för 50 procent av kostnaderna, Kulturfonden för 50 procent.

Ett liknande projekt finns för förskolan, Kultur på dagis. I kulturpaketet för skolan och förskolan ingår inte resor, materialkostnader eller kulturbesök utanför skolan.

10. KULTURRÅDETS ERFARENHETER AV ATT DRIVA KULTUR I SKOLA-PROJEKT

10.1 Inledning

I detta avsnitt beskrivs de erfarenheter som Kulturrådet har gjort av pågående projekt där rådet tar en aktiv del i genomförandet; ALMA – Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne och Dans i skolan.

10.1.2 ALMA – Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne

För att stärka barnlitteraturens ställning i ett globalt perspektiv har Kulturrådet sedan 2002 regeringens uppdrag att årligen dela ut det internationella Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne. Med prissumman fem miljoner svenska kronor är det världens största barn- och ungdomslitteraturpris. Priset delas ut årligen till en eller flera mottagare oavsett språk eller nationalitet och kan tilldelas nu levande författare, illustratörer, berättare och personer eller organisationer som gjort värdefulla insatser inom läsfrämjande arbete.

Hittills har priset delats ut sex gånger. Senast gick priset till den venezuelanska organisationen Banco del Libro och det var första gången en läsfrämjande organisation belönades.

I syfte att öka intresset för barn- och ungdomslitteratur har litteraturpriset samverkat med skolor och bibliotek i läsfrämjande projekt, där skolelever deltagit och arbetat kring pristagarnas verk. Samarbetet har resulterat i att hundratals grundskole- och gymnasieelever årligen deltagit i läsprojekt med skrivarkäpplor, målarworkshops och temaveckor. Som avslutning har ett möte med pristagarna anordnats där sång, musik och dramatiseringar av pristagarverk har varit viktiga inslag.

Omvärldens intresse för pristagarna har lett till att läsprojekten har uppmärksammats både i riksmidier och lokalt. Samarbetspartners har bland andra varit Stockholms stad, Göteborgs kulturförvaltning och skolor i Vimmerby, Västerås och Botkyrka kommuner.

Litteraturprisets skolsamarbete har varit framgångsrikt av två orsaker. Den ena är att priset och pristagarna står för kvalitet och ett möte med en internationell och spännande vinnare vilket väcker intresse hos skolorna. Den andra är att läsprojekten har involverat flera aktörer och att kommuner, regioner, myndigheter och andra organisationer och institutioner inom både skol- och litteraturområdet har varit aktiva i samarbetet.

Genom samverkan kring ett projekt har viktiga nätverk skapats och bibehållits. Engagemanget hos samtliga inblandade har också varit en central faktor. Det är viktigt att lärarna upptäcker de egna fördelarna med sin medverkan och att skolan avsätter tid och pengar. Intres-

set och samarbetsfaktorer finns, men ofta handlar det om vad skolorna prioriterar och vill satsa på under året. Konkurrensen är stor. Mer samverkan mellan skol- och kulturansvariga på kommunal, regional och statlig nivå skulle öka antalet delaktiga skolor i läsprojekt.

10.1.2 Dans i skolan

Sedan 1986 har Kulturrådet bedrivit ett omfattande dansfrämjande arbete för att bredda intresset och öka ansvarstagandet för dans i elevernas vardagsmiljö i skolan. Dansen som konstform har haft en svag ställning i utbildningsväsendet och i övriga samhället. Dansen fanns inte med i 1974 års kulturpolitik utan först 1996 presenteras dansen som ett självständigt konstområde.

De hinder och svårigheter som funnits för att stärka barns och ungdomars möjlighet att få tillgång till dansen i skolan är bland annat brist på kunskap om dansen som konstform. De flesta vuxna har sällan mött dans under ledning av en danslärare under sin egen skoltid. Ett annat hinder har varit att danskonstnärerna själva inte heller har mött dansen i skolan utan varit vana vid dansundervisning på fritiden.

Under perioden 1986–2006 har det nationella och regionala dansfrämjandet resulterat i att många kommuner nu tar ett stort ansvar för dans i skolorna med dansundervisning under ledning av danslärare. Kulturrådet har tillsammans med flera högskolor tagit initiativ till dans i lärarutbildningar och står också bakom Sveriges första danslärarutbildning i Piteå.

Dansfrämjande insatser och olika projekt har utvecklats under många år, men i och med samarbetet mellan Myndigheten för skolutveckling, Statens kulturråd och Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom (NCFE) har förutsättningarna ökat för ett framgångsrikt arbete med dans i skolan. Bakgrunden är insikten om att många barn och ungdomar rör sig alldeles för lite och att dansen inte haft en stark ställning i skolan.

Läroplanen understryker vikten av de här frågorna på ett helt annat sätt än tidigare. Skolan ska dagligen kunna erbjuda alla barn och ungdomar någon form av fysisk aktivitet. Detta är ett uppdrag för hela skolan, utöver ämnet idrott och hälsa. I detta ska såväl de intellektuella som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas.

Framgångsfaktorer för arbetet med dans i skolan har varit och är

- att arbetet har handlat om att synliggöra skolors arbete med dans i skolan genom att lyfta fram goda ex-

empel. Detta har gett stor trovärdighet och legitimitet i det kontinuerliga arbetet så att flera kommuner och skolor introducerar dans i skolan,

- att alltid utgå ifrån barnets rättighet att få tillgång till det specifika kunskapsinnehåll som finns i dansen och ge barnen/eleverna möjlighet att själva få dansa, skapa dans och få möta dansen som scenkonst,
- att alltid tala om dansen som ett kunskapsområde är viktigt för förankringsarbetet i utbildningsväsendet,
- att Kulturrådet 1992 tog initiativ till att tillsammans med regionerna inrätta försöksverksamheter med länsdanskonsulenter, som numera kallas regionala danskonsulentverksamheter och finns i 19 regioner.

Danskonsulenterna är mycket viktiga som länkar mellan barnen, skolorna och danslivet,

- att utveckla strategier så att flera politikområden samverkar som nu sker i programmet Dans i skolan där kultur, utbildning och hälsopolitik samverkar för att stärka dansen i skolan,
- att med ett omfattande främjandearbete introducera dans i skolan i den akademiska världen. Exempel på detta är Sveriges första danslärarutbildning vid Musikhögskolan i Piteå och det nationella nätverket för dans i lärarutbildningar.

11. RAPPORTENS SLUTSATSER

Utifrån det material som redovisats i föreliggande rapport gör Kulturrådet bedömningen att samstämmighet råder om en rad framgångsfaktorer och hinder vad gäller samarbete mellan kulturliv och skola. Sammanfattningsvis kan Kulturrådet därför konstatera

- att den nationella, regionala och lokala nivån satsar stora resurser på att göra kulturen mer tillgänglig för barn och ungdom inom skolans ramar men att det saknas en struktur för att bevaka barns rätt till kultur,
- att behovet av en samlad kvalitativ och kvantitativ analys av barn- och ungdomskulturområdet är stort,
- att alla myndigheter på kulturområdet ska integrera ett barnperspektiv i sina verksamheter men att motsvarande mål när det gäller kulturområdet inte finns i Skolverkets eller Myndigheten för skolutvecklings regleringsbrev,
- att de nationella styrdokumenterna ger stöd för att använda kultur i skolan,
- att det saknas en samlad bild av hur lärarhögskolor och de konstnärliga högskolorna arbetar med barn- och ungdomskultur.

11.1 Framgångsfaktorer

- Långsiktig samverkan mellan kulturliv och skola kan uppstå när förankringskedjan är obruten, dvs. om det finns politiska målformuleringar, på både nationell, regional och lokal nivå, som gärna får vara gemensamma mellan kultur och utbildning.
- En förutsättning är att personalen på skolorna har skolledarens stöd för att bedriva ett utvecklingsarbete när det gäller att samverka med kulturlivet.
- Att möjligheter till fortbildning och utbildning ges till kulturlivet avseende skolans uppdrag och organisation. På motsvarande sätt behöver skolans personal utbildning och fortbildning i kultur, konstnärligt arbete och estetiska lärprocesser.
- En bra struktur för samordning är en förutsättning för mötet mellan kulturliv och skola, då den syftar till att öka kunskapen om både det kulturella utbudet och skolans rutiner.
- Handlingsplaner som är gemensamt framtagna av kulturförvaltningar och utbildningsförvaltningar är en framgångsfaktor.

11.2 Hinder

- Skola och kulturliv har olika kunskapssyn vilket skapar oklarheter kring vilka mål med samverkan som man vill uppnå.

- Skola och kulturliv har olika syn på begreppet kultur vilket även det skapar oklarheter kring mål och syfte med samverkan.
- Olika grupper med ansvar för utbildning har olika behov av kunskap för att samverkan ska fungera bra.
- Kulturprojekt i skolan ligger ofta utanför skolans ordinarie budget. Tid får läggas på ansökningsförfaranden i stället för utvecklingsarbete och långsiktiga förändringar uteblir.
- Forskning och underlag i form av rapporter och statistik saknas om hur man arbetar med kultur i skolorna och om effekterna av att arbeta med kultur i skolorna.

Kulturrådet kan även konstatera att ett antal övriga hinder också har framkommit i materialet; långa avstånd, skolornas långa framförhållning, dåliga erfarenheter från tidigare kulturmöten etc., men att dessa i huvudsak är av praktisk art och en följd av de strukturella hinder för samverkan som framkommer i rapporten och som redovisats ovan.

Kulturrådet anser sig kunna peka på tydliga framgångsvägar utifrån det här redovisade materialet. Om möjligheter ges till dialog och utbildningsinsatser i syfte att hitta en gemensam kunskapssyn och uppfattning om varför kultur ska komma in i skolan, om en bra struktur för samordning finns, om lärarna har ledningens stöd för att använda kultur i skolan och om ledningen tar in kultur i skolans ordinarie verksamhet. Kulturrådet menar att då kan praktiska hinder övervinnas och kulturens roll i skolan kan stärkas. Detta underlättas ytterligare av om forskning bedrivs som studerar effekterna av kultur och skola i samverkan.

Avslutningsvis konstaterar Kulturrådet att människors kulturvanor grundläggs i barndomen. Undersökningar visar att människors socio-ekonomiska och kulturella bakgrund spelar stor roll för deras delaktighet i kulturlivet. I skolan har alla, oavsett bakgrund, en möjlighet att bli delaktiga, men då måste också samhället bidra med den möjligheten. Skrivningar i både läroplaner och kursplaner stödjer användandet av kultur i skolan, både när det gäller att skapa själva och att ta del av ett utbud, men det finns inte några mål kopplade till dessa skrivningar. Skolverket har heller inte något uppdrag i sitt inspektionsansvar att se till att dessa skrivningar följs upp. Kulturrådet menar att ett sådant uppdrag skulle kunna säkerställa att kultur blir en självklar del av skolans vardag och att barns rätt till kultur, så som det är skrivet i FN:s konvention om barnets rättigheter, blir verklighet.

BILAGA 1

Källor och litteratur

- Andersson, Lars Gustaf och Thavenius, Jan *Kultur, estetik och skola. Några forskningsperspektiv*, Delrapport utredningen Kultur och skola. Malmö högskola 2002
- Andersson, Stefan och Krafft, Dag, *Funktionshinder – Hinder eller möjlighet i kommunala musik- och kulturskola*, rapport, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, 2004
- Arnman, Göran m.fl. *Kultur på skolans villkor. En undersökning i några socialt segregerade skolmiljöer*, Utbildningsdepartementet, 1983
- Aulin-Gråhamn, Lena och Sjöholm, Carina, *Vad sägs om "Kultur i skolan"?*, Rapporter om utbildning, Malmö högskola 3/2003
- Aulin-Gråhamn, Lena och Thavenius, Jan, *Kultur och estetik i skolan: slutredovisning av Kultur och skola-uppdraget 2000–2003*, Rapporter om utbildning, Malmö högskola 2003
- Barn och ungdom. Kulturpedagogik i relation till skolan. Barnen, kulturen och yttrandefriheten. Omvärldsanalys*, Statens kulturråd 2000
- Barns och ungas rätt till kultur*, En skrift från Statens kulturråd och Barnombudsmannen 2006
- Behövs konstpedagogiken? En utvärdering av konstpedagogiskt seminarium*, Kulturrådet 2004
- Bendroth Karlsson, Marie, *Bildprojekt i förskola och skola. Estetisk verksamhet och pedagogiska dilemman*, diss, Tema Barn, Linköpings universitet 1996
- Bendroth Karlsson, Marie, *En strategi för kultur i skolan*, Arbetsgruppen för kultur i skolan, Utbildningsdepartementet 1998
- Bendroth Karlsson, Marie, *Brytpunkt – en viktig mötesplats. En intervjurapport om samarbete mellan skolor i Stockholm*, Regionalt utvecklingscentrum, Malmö högskola 2001
- Bendroth Karlsson, Marie, *Bildskapande i förskola och skola*, Studentlitteratur 1998
- Blom, Margot, *Film för lust och lärande*, Statens skolverk och Svenska Filminstitutet 2001
- Borgen, Jorunn Spord og Brandt, Synnøve S, *Ekstraordinært eller selvfølgelig?*
- Evaluering av Den kulturelle skolesekken i grunnskolen*, NIFU STEP, Rapport 5/2006
- Cassel, Monica, *Museipedagogik. Konsten att visa en utställning*, Studentlitteratur 2001
- Dans i skolan. En Metodiskrift från Danshögskolan i samarbete med Statens kulturråd*, Danshögskolan 1990
- Den nationella utvärderingen av grundskolan 1992*, Bild, Skolverket 1992
- Dokumentation från Kulturrådets idéseminarium om kulturpedagogik i relation till skolan*, Statens kulturråd, 2000, ej publicerad
- En strategi för kultur i skolan*, Arbetsgruppen för kultur i skolan, Utbildningsdepartementet.
- Ericson, Gertrud, *Dans på schemat. Beskrivning och bedömning i ett estetiskt ämne*, Studentlitteratur 2000
- Faktisk fantasi – barns språkutveckling genom skapande*, Myndigheten för skolutveckling 2003:4
- Får jag lov? Ett dansförslag*, Förslag till handlingsprogram för den professionella dansen i Sverige, Kulturrådet 2005
- Förskola i brytningstid. Nationell utvärdering av förskolan*, Skolverket, rapport 239 2004
- Give me 5. Ett modellskapande konstprojekt med konstnärer i skolan. En dokumentation av ett delprojekt inom ramen för SOS – Skolan och Samtidskonsten. Konst- och kulturutveckling*, Västra Götalandsregionen, Västra Götalandsregionen 2007
- Glädjeämnen eller sorgbarn? En rapport om samverkan mellan för-, grund- och gymnasieskolor och landets musik- och kulturskolor*, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd 2006
- Gustafsson, Birgitta, *Idag ska vi på teater. Det kan förändra ditt liv. Om barnteater som meningsskapande i skolan*, Pedagogisk kommunikation, Växjö universitet 2004:3
- Hammarberg, Thomas, *Mänskliga rättigheter: Konventionen om barnets rättigheter*, UD info, Regeringskansliet 2006
- Handlingsprogram för den professionella dansen*, Kulturrådet 2006
- Hanson, Hasse och Sommansson, Agneta, *Kulturens asplöv*, Arbetsgruppen Kultur i skolan, Kulturdepartementet 1998
- Helander, Karin, *Att öppna nya världar. En handledning om att gå på teater med barn i förskola och skola*, Riksteatern 2005
- Holmström, Stephan och Kjellander, Lena, *Förstudie kring status, arrangemang och distribution av barn- och ungdomsteater*, Länsteatrarna i Sverige och Riksteatern 2006, ej publicerad
- Hur blev det se'n?*, seminarierapport, Stiftelsen framtidens kultur 2003, ej publicerat
- Höglund Lars och Wahlström, Eva, *Bibliotek och läsande – individuell stimulans eller samhällsnytta?*, ur: *Det nya Sverige*, SOM-rapport nr 41, Göteborgs universitet 2007

- Insulander, Eva, *Museer och lärande – en forskningsöversikt*, Statens museer för världskultur 2005
- Johnsson, Philip, *Utvärdering av regionala konsulenter inom dans- och konstområdet*, Statens kulturråd 2003
- Jonstoj, Tove, *Barn – med rätt att lära. Perspektiv på förskolans läroplan*, Utbildningsradion 2000
- Kan skola och kultur samverka utan extra pengar?*, Stiftelsen framtidens kultur 2001, ej publicerat
- Karlsson, Sten-Gösta och Lövgren, Staffan, *Bilder i skolan*, Studentlitteratur 2001
- Klosterberg, Christina, *Bokelundskolan – en kulturskola i tillblivelse*, Centrum för kulturforskning, Högskolan i Växjö, Rapport nr 2 1997
- Konstnärligt pedagogiskt utvecklingsarbete i grundskola och lärarutbildning (högskola) med utgångspunkt i dansen. En utvärdering av första året 1999/2000*, Statens kulturråd 2001
- Kultur – en lösning på lärarbristen?*, En seminarierie i tre delar, Stiftelsen framtidens kultur 2000, ej publicerad
- Kultur för lust och lärande, Redovisning av regeringsuppdrag till Statens kulturråd och Statens skolverk om samordning av insatser för att stödja utvecklingsarbetet med kultur i skolan*, Statens kulturråd & Statens skolverk, 2002
- Kultur för lust och lärande – ur målgruppernas perspektiv. Etapp 2. En utvärdering av Skolverkets och Kulturrådets samverkansprojekt*, Konsultrapport 2001
- Kultur i förskolan*, Rapport från Kulturrådet, 1982:5
- Kultur i skolan*, Utbildningsdepartementet 1986
- Kultur i skolan. En skrift om regeringens satsning under 1999–2003*, Regeringskansliet 2005
- Kultur och estetik i förskola och skola. Rapport avseende uppdrag till Myndigheten för skolutveckling att genomföra insatser för att utveckla förskolans och skolans kulturuppdrag. Dnr 2005:167*, Myndigheten för skolutveckling 2005, ej publicerad
- Kulturprojekt i skolan – tomtebliss eller stockeld?*, Kritisk utbildningstidskrift 1995
- LekaSpråkaLära – lärgångar för utveckling*, rapport, Myndigheten för skolutveckling 2004, ej publicerad
- Lind, Ulla, *Perspektiv på Kultur för lust och lärande*, Skolverket 2000
- Ljung, Berit, *Att så frön på barns och ungdomars väg till kunskap och bildning. En studie om begrepp för lärande på Vasamuseet*, Lärarhögskolan i Stockholm 1999
- Läroplan för de frivilliga skolformerna*, Lpf, 94.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*, Lpo 94
- Läroplan för förskolan*, Lpfö 98
- Madsen, Monica C, *Tusindfryd. Erfaringer med kunst og kultur i børns institutioner*. Kulturrådet för børn, København 2001
- Martin, Anneli, *Silkespapper och rosa gräs. En dokumentation och utvärdering av Kulturbyrå i Trollhättan 2000–2003*, Institutionen för individ och samhälle, Högskolan Trollhättan Uddevalla 2005
- Med liv och lust. Lärarförbundets kulturpolitiska riktlinjer*, Lärarförbundet 1995
- Möte med dansen – som konstform i skolan*, Skolverkets rapport nr 51 1994
- Nationella utvärderingen av grundskolan 2003, Musik*, Skolverket 2005
- Nationella utvärderingen av grundskolan 2003*, Skolverket 2005
- Nationellt utvecklingsprogram Dans i skolan*, Verksamhetsplan för det nationella utvecklingsprogrammet Dans i skolan, Statens kulturråd 2005
- Portföljvärdering av elevers skapande i bild*, Skolverket 1998
- Pålsson, Fredrik, *Kartläggning av barn- och ungdomskulturen i Skåne*, Region Skåne 2007
- Redovisning av uppdrag till Statens skolverk avseende nationella insatser för kultur i skolan*, Skolverket 2002, ej publicerad
- Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Statens kulturråd*, Utbildnings- och kulturdepartementet 2006
- Skola – kultur, kultur – skola. Ett erfarenhetsbyte om kulturprojekt i skolan*, rapport, Stiftelsen framtidens kultur 1999, ej publicerad
- Skola i utveckling. Bland eldsjälar och esteter: en rapport om fyrtio skolors arbete med bild och media*, Skolverket 1999
- Skolverkets förslag till fortsatta insatser för arbetet med kultur i skolan*, Skolverket 2002 Studentlitteratur, 2000
- SOU 2004:30 *Folkbildning i brytningstid – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor, slutbetänkande*
- SOU 2006:45 *”Det ser lite olika ut...” En kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. Bilaga till betänkandet Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen*
- SOU 2006:45 *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen. Betänkande av kommittén Aktionsgruppen för barnkultur*
- Stenström, Tua, *Kultur som redskap för språkutveckling*, Svenska kommunförbundet och Statens kulturråd 2002
- Så skapar vi en kulturskola för lust och lärande... Ett utvecklingsarbete i Nora – Stiftelsen framtidens kultur, projektredovisning*, Nora kommun 2006, ej publicerad

- Sörenson, Marianne, *Kvalitetsredovisning 2006. Kulturskolan*, Hällefors kommun Bildningsförvaltningen 2006
- Uppföljning av ÖLA 00, Djupstudie i 20 kommuner 2002–2004 Slutrapport*, Lärarnas samverkansråd 2004
- Upptäckarglädje! Om museipedagogik*, Statens kulturråd 1999
- Vad hände sen då? Långsiktiga effekter av konst- och kulturprojekt i skolan*, Konst- och kulturutveckling, Västra Götalandsregionen 2006
- Verksamhetsplan för Kulturrådets uppdrag om kulturinstitutionerna och det fria kulturlivets kulturpedagogiska arbete i relation till skolan*, Statens kulturråd 1999
- Viklund, Klas och Österholm, Clas, *Skolbio i skolplanen*, Svenska Filminstitutet 2000
- Ågren, Ylva, *Resque M! – en trappa uppåner. En pilotstudie av Circonovas och Zirkus Loko-Motivs gemensamma projekt*, Centrum för barnkulturforskning 2007, ej publicerad
- Opublicerade examensarbeten**
- Andersson, Anette, *Tilltal, tillit och tilltro. Barns eget skapande och Barnens megafon*, Centrum för barnkulturforskning, 2006
- Arnekleiv, Kari, *Mötet mellan läraren och museipedagogen. En kvalitativ studie av tankar kring studiebesök*, Lärarhögskolan i Stockholm, 1999
- Backman, Anita och Stenquist, Heléne, *Med skönlitteratur mot läslust – en studie om arbete med skönlitteratur i år 1–5*. Anita Backman och Heléne Stenquist. Växjö universitet 2006
- Borgen, Ulf J., *Museers, speciellt Vasamuseets, kontakter med skolan. Synpunkter på museers möjligheter i undervisningen av skolklasser och hur dessa kan förbättras*, Lärarhögskolan i Stockholm, 2000
- Casseldorff, Maria, *”Om man inte vill spela – då blir det jättesvårt” En studie av en grupp förskolebarns musikaliska lärande i fiolspel*, Doktorsavhandling, Örebro universitet, 2005
- Elgestedt, Inger, *”Kan du det här eller har du bara läst det?” Om museernas förmedling av arkeologi till grundskolan*, C-uppsats, Institutionen för arkeologi, Göteborgs Universitet, 1999
- Eriksson, Sandberg och Faugert, *Kultur för lust och lärande – ur intressenternas perspektiv. Etapp 1. En utvärdering av Skolverkets och Kulturrådets samverkansprojekt*, SIPU Utvärdering 2001
- Eriksson, Ellinor, *En studie av barns uttrycksmöjligheter i Hällefors obligatoriska kulturskola*, Centrum för barnkulturforskning, 2004
- Håkansson, Fredrik, *Kunskap i en konstnärlig process*, Malmö högskola 2006
- Kalmar, Gabriella *Samarbetspartners? Om samarbetet mellan skola och museum*, Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier, Uppsala Universitet 2000
- Lindh, Isa, *Hur ser kulturen i skolorna ut?*, Centrum för barnkulturforskning 2001
- Lindé, Katarina, *Varför Vasa som läromedel. En kvalitativ studie över en grupp andraspråktales utveckling av förståelse och språk i samband med ett besök i Vasamuseet*, Lärarhögskolan i Stockholm, 1999
- Rosenlöv, Ingela, *Läslust. Een undersökning av 9–10-åringars läsvanor och läspreferenser*. Centrum för barnkulturforskning 2004
- Sennö, Nina, *Identitet och kultur – ett projektarbete i en mångkulturell skola*, Nina Sennö. Malmö högskola 2005
- Svedjeström, Eva, *Kultur för livet. Asylsökande barns möjligheter och tillgång till barnkultur i Migrationsverkets boendeformar*, Centrum för barnkulturforskning 2004
- Wingren, Per, *Skapande kultur i skolan. En förändring över tid*, Lärarprogrammet, Linköpings universitet, 2006
- Ågren, Ylva, *”Alla kunde se att jag är här” – elva barns tankar och synpunkter på sitt eget deltagande i olika barnprogram i TV*, Centrum för barnkulturforskning, 2006

BILAGA 2

Intervjuade personer

Följande 42 personer har intervjuats via telefon eller personligt besök.

- Ann Hatteböl, Göteborgs kulturförvaltning
- Anne Lund, Stockholms kulturförvaltning
- Barbro Frambäck, f.d. ordförande i ASSITEJ
- Benita Nilsson, Nordiska Akvarellmuseet
- Birgitta Berntson-Ärje, Kulturbyrån, Trollhättans kommun,
- Catarina Cederholm, Kulturkopplingen, Malmö stad,
- Cecilia Björklund Dahlgren, Dans i skolan, Kulturrådet
- Eva Ohlsson, Nämnden för hemslöjdsrågor
- Gull-Britt Johansson, kultursekretariatet, Region Västra Götaland
- Gunilla Janglert, Kulturpedagogiska enheten, Simrishamns kommun
- Helene Komlos Grill, Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne – ALMA, Kulturrådet
- Håkan Sandh, SMOK – Sveriges Musik- och Kulturskoleråd
- Irene Grahn, BaS (Barnkulturcentra i Sverige)
- Jacob Käll Astrid Lindgrens hembygd (skriftligt svar)
- Jan Hansson, Svenska barnboksinstitutet
- Kajsa Ravin, Kultur och fritidstöd, Karlstad kommun
- Karin Helander, Centrum för barnkulturforskning,
- Kerstin Ohlander, Film i Stockholm,
- Klas Viklund, Svenska filminstitutet,
- Lena Aulin Gråhamn, Malmö lärarhögskola
- Lena Eriksson, Nordiska akvarellmuseet,
- Lena Larsson, Västmanlands läns museum
- Lena Lindgren, Arvidsjaur
- Lisa Hugoson, Unga Riks
- Lotta Biörnstad, Länsteatrarna i Sverige
- Lotta Lundgren, Drömmarnas hus, Malmö
- Lotta Nordström, rektor, Umeå
- Malin Ögland, Håbo kommun
- Marianne Sörensson, rektor och verksamhetsutvecklare Hällefors kommun
- Maud Molander, Lärarnas riksförbund
- Mikael Grenefalk och Lotta Wiklund, Sveriges elevers centralorganisation (Seco)
- Per Ekedahl, Rikskonsertter
- Per-Gunnar Rosengren, Högskoleverket
- Pernilla Luttröpp, Världskulturmuseet i Göteborg
- Peter Holfve, Lärarförbundet
- Stefan Andersson, Allmänna arvsfonden
- Torgny Sandgren, Ungdomsstyrelsen
- Ulf Söderström, Dramatiska institutet
- Ulla Arnell, Riksutställningar
- Ulla Wiklund, Rikskonsertter
- Ulla-Britt Önerlöf, Myndigheten för skolutveckling

BILAGA 3

Förteckning över besvarade enkäter

Kulturrådets skriftliga enkät har besvarats av företrädare för nedanstående 17 regioner/landsting och 6 organisationer. När det gäller regioner/landsting har enkäten besvarats av antingen den regionala kulturchefen eller regionala konsulenter.

Regioner/landsting:

- Blekinge
- Dalarna
- Gotland
- Halland
- Jämtland
- Kalmar
- Kronoberg
- Norrbotten
- Skåne
- Stockholm
- Sörmland
- Uppland
- Västerbotten
- Västernorrland
- Västmanland
- Västra Götaland
- Örebro

Organisationer:

- Författarcentrum Öst
- Konsthantverkscentrum
- Konstnärscentrum Väst
- Musikcentrum
- Teatercentrum

